

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Maistrova ulica 10, 1000 Ljubljana

T: 01 369 59 00
F: 01 369 59 01
E: gp.mk@gov.si

Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2024–2031

Predlog besedila

Februar 2024

1. Uvod in izhodišča

V trajnostno naravnani družbi ima kultura pomemben povezovalni, razvojni in družbeni potencial. Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2024–2031 (v nadaljnjem besedilu: ReNPK 24–31) v ospredje postavlja povezovanje kulture z drugimi resornimi politikami in prinaša učinkovito strukturo strateškega dokumenta, ki bo jasna podlaga za operativen in sledljiv akcijski načrt.¹

Vključujoč proces nastajanja nacionalnega programa za kulturo

Pri pripravi ReNPK 24–31 je bila ključnega pomena vključenost javnosti. Strateški dokument se je vsebinsko razvijal s pobudami in predlogi širokega kroga deležnikov v kulturi. S sodobnim in vključujočim načinom oblikovanja javnih politik je nastal celosten in z različnih vidikov obravnavan dokument. Pri vključevanju javnosti so pripravljavci sledili smernicam Ministrstva za javno upravo Republike Slovenije.² V središče dialoga so na dvanajstih regijskih posvetih (v Celju, Kranju, Trbovljah, Krškem, Mariboru, Murski Soboti, Novem mestu, Postojni, Slovenj Gradcu, Novi Gorici, Kopru in Ljubljani) med 15. marcem in 21. aprilom 2023 vstopile številne skupnosti in do tedaj robne teme. Pogovorov med predstavniki Ministrstva za kulturo Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: ministrstvo) in ključnimi deležniki v kulturi se je udeležilo več kot 700 samozaposlenih in drugih delavcev v kulturi, ljubiteljskih ustvarjalcev, županov in predstavnikov javnih zavodov, nevladnih organizacij, območnih izpostav Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti (v nadaljnjem besedilu: JSKD), občinskih strokovnih služb, regijskih razvojnih agencij in drugih. Do konca maja 2023 so deležniki svoje pobude sporočali s pomočjo spletnega obrazca.

Predhodno posvetovanje s ključnimi deležniki v kulturi se je končalo z 808 prejetimi predlogi, pobudami in komentarji. Več kot 300 so jih udeleženci podali na regijskih srečanjih, 487 na spletnem obrazcu in 21 prek elektronske pošte. Vsebinske predloge za izboljšavo kulturnega modela so podale tri delovne skupine za trajni dialog s predstavniki javnih zavodov, nevladnih organizacij in samozaposlenih ter drugih delavcev v kulturi. Dodaten vir so bili zapisniki delovnih skupin za pripravo področnih strategij za muzeje in galerije, sodobni ples, medije, film in slovenski jezik. Posebna pozornost je bila namenjena prečnim politikam, ki so jih med junijem in avgustom 2023 sooblikovale delovne skupine strokovnjakov na področjih digitalizacije, krepitve zmogljivosti in podpornega okolja, dostopnosti kulture, zdravja in dobrega počutja, zelenega prehoda znotraj kulture, novih modelov upravljanja v kulturi, razvoja občinstev in kulturno-umetnostne vzgoje (v nadaljnjem besedilu: KUV), mednarodnega povezovanja ter infrastrukture. Skupaj je pri pripravi predlogov v devetih delovnih skupinah sodelovalo 89 strokovnjakov. Vsebinske predloge so predložili pristojne službe ministrstva (v ta namen je bila ustanovljena interna delovna skupina), Javna agencija za knjigo Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: JAK), Slovenski filmski center, javna agencija Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: SFC) in JSKD.

Ustanovljena je bila delovna skupina, ki na medresorski ravni spremlja izvajanje in predlaga spremembe nacionalnega programa za kulturo. Poleg predstavnikov ministrstva skupino sestavljajo predstavniki ministrstev za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti,

¹ V dokumentu zaradi nomotehničnih smernic uporaba moškega spola velja za vse spole.

² Seznam referenčnih slovenskih in mednarodnih zakonov, predpisov, strategij in smernic je na koncu dokumenta.

digitalno preobrazbo, finance, gospodarstvo, turizem in šport, infrastrukturo, javno upravo, kohezijo in regionalni razvoj, naravne vire in prostor, okolje, podnebje in energijo, solidarno prihodnost, visoko šolstvo, znanost in inovacije, vzgojo in izobraževanje, zdravje ter zunanje in evropske zadeve. Skupina se je osredinila na povezovanje kulture z drugimi resorji ter usklajenost resornih razvojnih strategij in ukrepov. Osnutek dokumenta je obravnaval tudi Nacionalni svet za kulturo. Predstavniki ministrstva so opravili več pogovorov in posvetov s Skupnostjo občin Slovenije in Združenjem mestnih občin. Z župani so razpravljali tudi na posvetu na Brdu pri Kranju konec junija 2023, kjer so bila prisotna vsa tri združenja.

Novе kulturne strategije na presečišču kriz

Temeljne spremembe Resolucije o nacionalnem programu za kulturo 22–29 so bile potrebne ne le zaradi nujnosti dialoškega odnosa s ključnimi deležniki, temveč predvsem zaradi oblikovanja celostne strategije kulturne politike v času nenehnih kriz, ki bo ustrezna podlaga ukrepom za gradnjo odpornosti sektorja. Vodilo ReNPK 24–31 je zato trdna zaveza k ohranitvi kulture v sferi javnega dobra.

Prejšnja resolucija je bil potrjena v času epidemije covid-19, ki je močno vplivala na vsa področja kulture, od takrat pa so se zgodile dodatne prelomnice, ki kulturo postavljajo pred nove izzive. Predvsem gre za hudo podnebno in okoljsko krizo, ki v obliki številnih naravnih nesreč vse bolj določa delovni prostor ustvarjalcev ter ogroža kulturno dediščino in povzroča škodo na njej. Odpravljanje posledic katastrofalnih poplav iz avgusta 2023 je v marsičem zamajalo kulturnopolitične prioritete, saj bo treba zaradi soočanja s posledicami ujm in podnebnih sprememb te teme uvrstiti bistveno višje na agendo. Vojne in oboroženi spopadi po svetu vplivajo tudi na zunanjepolitične prioritete na polju kulture v Sloveniji. Inflacijski pritiski vplivajo na razpoložljiva sredstva gospodinjstev za kulturno potrošnjo. Pomemben vpliv na javno porabo za kulturo ima zahteva po ponovnem upoštevanju fiskalnega pravila od leta 2024 dalje. Zaradi izjemno hitrega širjenja tehnologij umetne inteligence mora razmisliti o prihodnosti vključevati sposobnost prilagajanja kulture na nove tehnološke realnosti.

Vpetost v sodobne mednarodne kulturne politike

ReNPK 24–31 upošteva sodobne mednarodne strateške smernice kulturnih politik. Kot eno najpomembnejših vodil služi Unescova Konvencija o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov (v nadaljnjem besedilu: MKRKI), ki jo je Republika Slovenija ratificirala leta 2006. MKRKI je bila obravnavana v več poročilih, med njimi je najnovejše Preoblikovanje politik za ustvarjalnost: kultura kot globalno javno dobro iz leta 2022, ki dodatno krepi predhodno zastavljeno povezovanje kulture z Agendo za trajnostni razvoj do leta 2030³ (v nadaljnjem besedilu: Agenda 2030). V okviru krepitve raziskovalne podstatki kulturnih politik se dokument opira na različne statistične okvirje, med drugim tematske kazalnike za kulturo v Agendi 2030, ter številne raziskave in analize iz Slovenije in mednarodnega prostora. Med smernicami Evropske unije (v nadaljnjem besedilu: EU) je poleg še veljavne Nove evropske agende za kulturo (v nadaljnjem besedilu: NEAK) iz leta 2018 pomemben tudi Evropski

³ Agenda 2030 je od leta 2015 akcijski program Združenih narodov za trajnostni razvoj; z njeno uveljavitvijo na vseh poljih strateškega načrtovanja si države prizadevajo odpraviti revščino in neenakost ter se spopadajo s podnebnimi spremembami.

zeleni dogovor (vključno z Novim evropskim Bauhausom⁴ in Valom prenove za Evropo),⁵ s katerim si EU prizadeva za oblikovanje trajnostno naravnane družbe. ReNPK 24–31 je usklajen z Resolucijo sveta o delovnem načrtu EU za kulturo za obdobje 2023–2026, ki v ospredje skupnih evropskih prizadevanj postavlja izboljšanje položaja kulturnih delavcev, krepitev vloge kulture v družbi, aktiviranje moči kulture pri reševanju podnebne krize in gradnjo kulturnih razsežnosti zunanjih odnosov EU. Na državni ravni je med najpomembnejšimi dokumenti, ki jim ReNPK 24–31 sledi, Strategija razvoja Slovenije 2030. Dokument je usklajen s številnimi področnimi državnimi, evropskimi in mednarodnimi strategijami, smernicami in usmeritvami.

Viri financiranja

Za izvajanje ReNPK 24–31, v katerem so opredeljeni kultura kot javno dobro, javni interes za kulturo in načini zagotavljanja kulturnih dobrin kot javnih dobrin, so v skladu z določili Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (v nadaljnjem besedilu: ZUJIK) poleg ministrstva za kulturo zadolžena še druga ministrstva. Ukrepi, ki izhajajo iz ReNPK 24–31, se poleg državnega proračuna financirajo tudi s sredstvi iz evropske kohezijske politike in drugih evropskih skladov ter mednarodnih programov. V dolgoročni proračun EU za obdobje 2021–2027 je poleg evropske kohezijske politike 2021–2027 umeščen tudi mehanizem za okrevanje in odpornost, s katerim želi Evropska komisija spodbuditi naložbe v zeleno, digitalno in odporno Evropo. Iz evropskih sredstev financirani ukrepi so na področju kulture v skladu z zastavljenimi cilji ReNPK 24–31 prav tako predvideni v naslednjem večletnem finančnem okviru EU. V prihodnjem obdobju kohezijske politike si bo ministrstvo prizadevalo za oblikovanje samostojnega cilja na področju kulture. Za doseganje skladnega regionalnega razvoja na področju kulture se bodo glede na prepoznane potrebe in zmožnosti izvajali ukrepi endogene regionalne politike.⁶ Podrobne opredelitve finančnih posledic ukrepov so v akcijskem načrtu.

Poslanstvo kulture

Kultura je eden ključnih družbenih podsistemov, saj z uresničevanjem svojega poslanstva prispeva k socialno pravični, solidarni in ustvarjalni družbi, izboljšuje kakovost življenja, spodbuja raznolikost, vzpostavlja kritični odnos posameznikov do družbe in krepi njihovo ustvarjalnost, omogoča vsebinsko polno preživljanje prostega časa, zagotavlja svobodo izražanja ter dostop do kakovostnih in preverjenih informacij, omogoča živost jezika in z ohranjanjem kulturne dediščine osmišlja preteklost ter kaže vizijo prihodnosti. Svoje poslanstvo lahko udejanja le, če so znotraj sektorja zagotovljeni ustrezni pogoji za profesionalno delo za delavce v kulturi in za široko dostopno udejstvovanje prebivalstva znotraj ljubiteljske kulture.

Vizija kulture do leta 2031

Leta 2031 bo kultura z uresničevanjem nacionalnega programa stabilno in visoko javno financirana, močno prisotna v lokalnih skupnostih, trajnostna, dostopna vsem prebivalcem,

⁴ Novi evropski Bauhaus je ustvarjalna in interdisciplinarna pobuda, ki določbe Evropskega zelenega dogovora prenaša v življenjsko okolje, vključno s tremi temeljnimi principi: estetsko obogatitvijo, trajnostnostjo in inkluzivnostjo.

⁵ Evropska strategija, ki usmerja pospešeno prenovo in razogljčenje ter izboljšanje energetske učinkovitosti stavbnega fonda EU.

⁶ Gre za del regionalne politike, ki je v skladu z Zakonom o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja usmerjen v uresničevanje teritorialnih razvojnih ciljev.

vključena v druge resorje, mednarodno pa močno in ustaljeno povezana. Delovne razmere za delavce v kulturi bodo stabilne, kultura bo temeljila na participativnih in demokratičnih kulturnih institucijah.

Vizija kulture do leta 2050

Za umestitev kulture v središče družbe mora biti njena strateška razvojna vizija dolgoročna, zato ReNPK 24–31 postavlja smernice razvoja do leta 2050. V prihodnjih desetletjih bo kultura s trajnostnimi medsektorskimi povezavami umeščena med resorje, ki so ključni za razvoj družbe. To jo bo utrdilo kot temeljno javno dobro. Kultura bo leta 2050 med najpomembnejšimi gradniki solidarne, vključujoče, inovativne in trajnostne družbe. Imela bo prepoznane izobraževalne, zdravstvene, okoljske, politične, tehnološke, družbene, ekonomske in druge učinke ter bo eden od ključnih načinov osmišljanja posameznika in skupnosti.

Kako brati ReNPK 24–31

ReNPK 24–31 na področje kulture prinaša novo logiko strateških dokumentov. Osnovan je na treh stebrih temeljnih strateških ciljev, ki usmerjajo splošno vizijo krepitve kulture. Sledijo jim podrobnejši razvojni cilji. Ti odgovarjajo na ključne izzive sektorja, ki otežujejo izpolnitev temeljnih strateških ciljev. Razvojnim ciljem se bo s prečnimi politikami in konkretnimi ukrepi iz akcijskega načrta sledilo na različnih področjih in z vsemi deležniki v kulturi. Kazalniki za temeljne in razvojne cilje so opredeljeni v Akcijskem načrtu 2024–2027 za ReNPK 24–31 (v nadaljnjem besedilu: Akcijski načrt).

2. Temeljni strateški cilji

ReNPK 24–31 temeljne strateške cilje, ki usmerjajo oblikovanje ukrepov in dolgoročno tudi kulturno politiko, umešča v tri stebre: *Kultura za povezano družbo*, *Kultura kot javno dobro* in *Kultura za trajnostno prihodnost*.

Prvi steber, *Kultura za povezano družbo*, vsebuje temeljne dolgoročne cilje, ki se osredinjajo na kulturo kot povezovalni element skupnosti. S to usmeritvijo se Slovenija pridružuje evropskim smernicam. NEAK kulturno dediščino ter kulturni in ustvarjalni sektor opredeljuje kot dinamično gibalno pripadnosti. Kultura namreč spodbuja skupne vrednote, vključenost, medkulturni dialog in občutek skupnosti.⁷ V ta sklop so umeščeni cilji *Skrb za kulturno dediščino*, *Razvoj in javna raba slovenskega jezika* ter *Zagotavljanje kulturne raznolikosti*.

Drugi steber, *Kultura kot javno dobro*, vsebuje cilje, ki so osredinjeni na ustvarjanje in posredovanje novih kulturno-umetniških in medijskih vsebin. Dokument s tem sledi zavezam iz MKRKI, ki podpisnice usmerja k prizadevanju za vzpostavitev okolja, v katerem bodo imeli posamezniki in skupine možnost ustvarjati, proizvajati in razširjati lastne kulturne izraze ter dostopati do njih.⁸ Kultura in umetnost množita potenciala sobivanja v trajnostni in socialno pravični skupnosti, to pa je mogoče le, če je kultura razumljena kot javno dobro in je v pomembnem delu izvzeta iz tržnih mehanizmov. Dostopna mora biti vsem, ne glede na njihov status. Zato nujno potrebuje stabilno javno financiranje in podporo. Temeljni strateški cilji tega stebra so *Kakovostna raznovrstna umetnost in avtonomno vrednotenje*, *Razvit*

⁷ NEAK (2018), str. 1.

⁸ Zakon o ratifikaciji Konvencije o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov (2006), 7. člen.

sistem posredovanja kulturnih vsebin in zagotavljanja njihove dostopnosti ter Neodvisni in kakovostni mediji ter preiskovalno novinarstvo.

Tretji, razvojni steber kulturo umešča v druge resorje. Povezuje jo z ostalimi cilji v družbi in išče sinergije z največ potenciali. K temu napotuje ZUJIK, po katerem mora ReNPK 24–31 opredeliti vlogo kulture v razvoju širše družbe. V steber *Kultura za trajnostno prihodnost* so umeščeni naslednji cilji: *Vloga kulture pri zdravju in dobrem počutju, Vloga kulture pri trajnostnih mestih, naseljih in skupnostih ter Vloga kulture pri zmanjševanju neenakosti*. Vsi trije izhajajo iz Agende 2030. Na podlagi analiz dosedanjih dosežkov povezovanja kulture z drugimi resorji ter globalnih trendov ministrstvo na teh področjih vidi potencial za okrepljene aktivnosti in rezultate. Čeprav so v okviru stebra v skladu z usmeritvami Unesca poudarjeni le določeni trajnostni cilji, bodo nadgrajene tudi povezave, ki so vzpostavljene že dlje časa. Eden takšnih je krepitev KUV v okviru cilja Agende 2030, ki govori o zagotavljanju enakopravnega dostopa do kakovostne izobrazbe, spodbujanju možnosti vseživljenjskega učenja in ukrepov, ki sledijo cilju podnebne nevtralnosti. Ukrepe so v sklopu medsektorskega povezovanja prispevali številni resorji. Takšna logika povezovanja kulture s cilji Agende 2030 sledi iz ključnih dokumentov Unesca, ki državam članicam nalaga, naj kulturo kot strateški povezovalni element vključijo v nacionalne in mednarodne razvojne politike ter jih podprejo s konkretnimi ukrepi.⁹

Steber 1: Kultura za povezano družbo

Skrb za kulturno dediščino

Cilj narekuje trajno ohranjanje kulturne dediščine v vseh njenih oblikah in na vseh področjih. Zajema skrb za nepremično, premično in nesnovno dediščino. Temelji na načelu celostnega in strokovnega varstva kulturne dediščine za omogočanje celostnega ohranjanja kulturne raznolikosti, ustvarjalnosti in prepoznavnosti v mednarodnem prostoru, pri čemer so vsa načela podkrepjena z vizijo k uporabniku usmerjenega varovanja dediščine. Temeljni strateški cilj vzpostavlja skupnostni pomen varstva, ohranjanja, razumevanja, oživljanja, promocije in uporabe dediščine ter njenega vključevanja v lokalna in mednarodna okolja. Prednostna naloga je prilagajanje na izzive razvoja novih tehnologij, digitalizacije in podnebnih sprememb. Skrb temelji na vključujoči družbi, uravnoteženem pametnem razvoju ter prenašanju znanja in ustvarjanju sinergij med različnimi deležniki in ukrepi. Dediščinske politike prispevajo k izboljšanju bivalnega okolja in kakovosti življenja prebivalcev ter imajo pomembno vlogo pri krepitvi socialne kohezivnosti družbe. Kulturna dediščina je s svojo raznovrstnostjo pomemben socialni, vzgojni in identifikacijski potencial za doseg regionalno in prostorsko uravnoteženega in trajnostnega razvoja. Skrb za kulturno dediščino izhaja iz nacionalnih in mednarodnih zakonskih določil in smernic.¹⁰

Razvoj in javna raba slovenskega jezika

Jezik je kot osrednje komunikacijsko sredstvo eden od temeljev vsake skupnosti. Večjezičnost spodbuja multikulturno družbo. Slovenski jezik ima upravne razsežnosti in je

⁹ Preoblikovanje politik za ustvarjalnost: kultura kot globalno javno dobro (2022), str. 17.

¹⁰ Varstvo kulturne dediščine določa Ustava Republike Slovenije, ki narekuje, da država skrbi za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine ter ustvarja možnosti za skladen kulturni razvoj družbe. Svet Evrope je leta 2017 sprejel priporočila o Evropski strategiji kulturne dediščine za 21. stoletje, v katerih med drugim poudarja varovanje, ohranjanje, spodbujanje in bogatitev kulturne dediščine kot pot do oblikovanja bolj vključujočih in pravičnejših družb. Natančnejša določila in obseg nalog izhajajo iz Zakona o varstvu kulturne dediščine (v nadaljnjem besedilu: ZVKD-1), razvojne usmeritve pa iz Strategije kulturne dediščine 2020–2023.

temelj kulturnih vsebin. Spada med manjše jezikovne skupnosti, zato je treba za njegov razvoj in zaščito ubrati inovativne sodobne strategije. Cilj obsega urejanje pogojev za rabo slovenskega jezika v izobraževalnem in uradniškem okolju ter javno rabo nasploh ter si prizadeva za njegovo živost in dinamičnost. Skrbi tudi za razvoj slovenskega jezika znotraj skupnega slovenskega kulturnega prostora. Poseben izziv je zaščita slovenskega jezika v hitro spreminjajočem se digitalnem okolju, še posebej pri mednarodnih ponudnikih digitalnih platform in pretočnih storitev ter besedilnih, govornih in drugih uporabniških digitalnih vmesnikih. Dodaten izziv sta njegova zaščita in krepitev v kontekstu umetne inteligence. V skladu z mednarodnimi in notranjimi usmeritvami si strateški cilj prizadeva za večjezikovno družbo, v kateri na območju Republike Slovenije ob slovenskem soobstajajo jeziki več skupnosti: madžarski, italijanski, romski, znakovni in drugi, ki prebivalcem omogočajo plodno udejstvovanje v javnem življenju ter pripomorejo k večkulturnemu dialogu in medsebojnemu razumevanju.¹¹

Zagotavljanje kulturne raznolikosti

Kulturna raznolikost je v vsaki družbi vir izmenjav, znanj, tradicij, inovacij in ustvarjalnosti. Gre za skupno dediščino humanizma, ki jo je treba negovati za dobrobit sedanjih in prihodnjih generacij. Za spodbujanje solidarne in vključujoče družbe, ki se s sobivanjem različnih skupnosti razvija in bogati, mora država s posebno skrbjo nagovarjati osebe z različnimi manjšinskimi izkušnjami in skrbeti za njihovo enakopravno vključenost v vse sfere ustvarjanja in delovanja na polju kulture. Pri tem mora biti še posebej pozorna na zaznavanje multiplikih oblik zatiranosti, vključno s socialno in ekonomsko izključenostjo, ter oblikovati ukrepe, s katerimi zagotavlja dejansko enakost. Kulturno raznolikost zagotavlja tudi skrb za vzpostavljanje pogojev družbene vključenosti manjšinskih etničnih skupnosti, med katere spadajo pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti, romske skupnosti, narodnih skupnosti nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije (v nadaljnjem besedilu: SFRJ), nemško govoreče etnične skupine ter drugih skupnosti, skupin in posameznikov z manjšinsko izkušnjo. Ena izmed človekovih pravic je tudi verska svoboda, pri čemer bo ministrstvo skrbelo, da se uresničujejo ustavno zagotovljena načela o ločenosti države in verskih skupnosti, svobodnega delovanja in enakopravnost verskih skupnosti. Cilj s podporo kulturnim programom in projektom stremi k zagotavljanju strpne, razumevajoče in vključujoče družbe.¹²

Steber 2: Kultura kot javno dobro

Kakovostna raznovrstna umetnost in avtonomno vrednotenje

Med temeljnimi nalogami ministrstva sta zagotavljanje ustreznih pogojev za nastanek kakovostne in raznovrstne umetnosti s strani poklicnih ustvarjalcev ter razvijanje mreže ljubiteljskih kulturnih dejavnosti. Ministrstvo bo podpiralo raznovrstnost in kakovost umetnosti pred številom dogodkov. Eden od osnovnih pogojev za nastanek kakovostne umetnosti je razvit in odziven sistem vrednotenja kulturno-umetniškega ustvarjanja. Zato bo ministrstvo

¹¹ Obseg nalog je določen z Resolucijo o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025 in Zakonom o javni rabi slovenščine.

¹² K zagotavljanju kulturne raznolikosti Republike Slovenije usmerja MKRRI (2006, 1. in 2. člen), ki podpisnice napotuje k varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov, medkulturnosti, kreptvi mednarodnega sodelovanja, spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter upoštevanja načela mednarodne solidarnosti. K cilju prav tako prispevajo drugi resorji, pri čemer je pomembna Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji 2021–2030.

krepi strokovnost, integriteto in neodvisnost strokovnih komisij ter zagotavlja možnosti za kakovostno, neodvisno ter vrednotenjsko in vsebinsko polno umetnostno kritiko. Ustvarjalo bo pogoje za umetniško avtonomijo in svobodo izražanja ustvarjalcev ter preprečevalo pojave sovražnega govora. Prizadevalo si bo za izboljšanje materialnih pogojev dela v sektorju. Čeprav je kultura v solidarni družbi vrednota sama na sebi, ima prav tako dokazano široko razsežnost multiplikativnih učinkov na različne sfere družbe, zaradi česar je ustvarjanje kakovostnih in raznovrstnih kulturnih vsebin ključno za celosten družbeni razvoj. Ti učinki so še posebej vidni z vlogo kulture pri spodbujanju zdravja, gradnji kohezivnih skupnosti, kar poudarja tudi NEAK,¹³ vseživljenjskega učenja, kakovostnega preživljanja prostega časa in omogočanja medkulturnega dialoga. Kultura vpliva na družbeno inovativnost in prispeva pomemben delež h gospodarski aktivnosti. Kulturni in kreativni sektor v Sloveniji je leta 2017 obsegal 8,4 odstotka aktivnih podjetij v celotnem gospodarstvu in zaposloval 3,3 odstotka vseh zaposlenih.¹⁴

Razvit sistem posredovanja kulturnih vsebin in zagotavljanja njihove dostopnosti

V raziskavi Odnos do kulture¹⁵ je leta 2017 četrtnina vprašanih zatrdila, da si želijo več kulturnega udejstvovanja, a jih v 31 odstotkih ovira slaba izbira kulturne ponudbe v njihovem kraju. Strateški cilj se osredinja na neenakomeren regionalni dostop do kakovostne kulturne produkcije in dediščine ter na enake možnosti prebivalcev pri dostopanju do kulturnih in medijskih vsebin, ki so izvedene v okviru javne službe oziroma prepoznane javnega interesa. Različna področja kulture so po državi dostopna v različni meri, predvsem pa z javnimi sredstvi sofinancirane vsebine premalo krožijo po različnih institucijah. Z enakomernejše razvitim decentraliziranim sistemom posredovanja kulturnih vsebin bo ministrstvo preprečevalo nevarnost hiperprodukcije in izgorelost izvajalcev, prebivalci pa bodo imeli enakomernejši dostop do kulture, sofinancirane z javnimi sredstvi.¹⁶ Prav tako je treba za vključevalnost kulture izboljšati dostopnost vseh področij kulturne dediščine. Za zagotavljanje ustreznih pogojev dela in dostopnosti kulture je cilj po prenehanju veljavnosti Zakona o zagotavljanju sredstev za določene nujne programe Republike Slovenije v kulturi zagotoviti primerljiv zakon za naslednje obdobje.

Neodvisni in kakovostni mediji ter preiskovalno novinarstvo

Neodvisni in kakovostni mediji so ključni za zagotavljanje pravice prebivalcev do obveščeniosti in preverjenih informacij, na podlagi katerih se lahko avtonomno odločajo in ravnaajo. Pluralizem medijske krajine se bo zagotavljal z razpršenim in preglednim medijskim lastništvom. V letu 2022 je bilo tveganje za pluralnost, ki ga prinašajo potencialni poslovni interesi v uredniške vsebine v Sloveniji, 67-odstotno.¹⁷ Ministrstvo si bo s prenovo medijske zakonodaje prizadevalo za preglednost lastništva ter s tem za učinkovitejše preprečevanje nedovoljene koncentracije, pregledno financiranje in učinkovito regulacijo. Za zagotovitev kakovostnega, avtonomnega in preiskovalnega novinarstva bo ministrstvo izboljševalo pogoje dela medijskih delavcev, vključno s samostojnimi novinarji, saj je ekonomska

¹³ NEAK (2018), str. 3.

¹⁴ Nika Murovec, Damjan Kavaš, Sonja Uršič, *Statistična analiza stanja kulturnega in kreativnega sektorja v Sloveniji 2008–2017 (Ljubljana, 2023)*, str. 117.

¹⁵ Andraž Zorko in Katja Goričan: *Odnos do kulture/udejstvovanje v kulturi (Ljubljana, 2017)*.

¹⁶ Prizadevanje za enakomeren regionalni razvoj in dostopnost kulture izhaja iz Splošne deklaracije človekovih pravic (Uradni list RS, št. 24/2018, 21. člen), ki določa, da ima vsakdo pravico do enakega dostopa do javnih služb.

¹⁷ Spremljanje medijskega pluralizma v digitalni dobi. Poročilo o državi: Slovenija (2022), str. 14.

neodvisnost poleg zavezanosti načelom kakovostnega novinarstva največje zagotovilo za avtonomnost. Vodilo cilja ostajata skrb za neodvisnost javne medijske službe in javni interes na področju medijev.¹⁸

Steber 3: Kultura za trajnostno prihodnost

Vloga kulture pri zdravju in dobrem počutju

Eden od ciljev Agende 2030 je skrb za zdravo življenje in spodbujanje splošnega dobrega počutja v vseh življenjskih obdobjih. V okviru tega cilja bo kultura prispevala h krepitvi preventivnih ukrepov na področju duševnega zdravja in dobrega počutja ter prizadevanj za zgodnje opozarjanje na tveganja za zdravje ter njihovo zmanjševanje in obvladovanje. Cilj sledi nadgradnji obstoječih pilotnih modelov, ki kulturne vsebine vključujejo bodisi v zdravstvene ustanove bodisi poudarjajo vpliv kulture na zdravje in dobro počutje. Pilotne modele povezuje v sistem družbenega predpisovanja, bolj znanega kot *Kultura na recept*, ki posameznikom kot dopolnjujoči del preventive ali zdravljenja omogoča dostop do različnih kulturnih dejavnosti. Kultura je pomembna pri preprečevanju nastanka duševnih bolezni in starostno pogojenega telesnega pešanja, podpora zdravljenju ali obvladovanju duševnih in kroničnih bolezni ter nevroloških motenj ter pri akutni oskrbi in oskrbi ob koncu življenja.¹⁹ O pozitivnem vplivu kulture na zdravje in dobro počutje pričajo številne mednarodne raziskave, k tem smernicam pa poziva tudi Svetovna zdravstvena organizacija.

Vloga kulture v trajnostnih mestih, naseljih in skupnostih

Kulturne dejavnosti krepijo občutek pripadnosti lokalni skupnosti, trajnostna raba dediščinskih virov pa h kakovosti življenja v lokalnem okolju, s čimer lahko občutno prispevajo k prizadevanjem za trajnostni razvoj. Kultura se umešča v cilj Agende 2030, ki govori o skrbi za odprta, vzdržljiva in trajnostna mesta in naselja. Konkretni cilji, na katere se v tem okviru osredinja kultura, so krepitev prizadevanja za varstvo in ohranjanje kulturne in naravne dediščine, zagotavljanje splošnega dostopa do zelenih in javnih površin za vse prebivalce, zlasti za otroke, starejše, senzorno in gibalno ovirane, ter spodbujanje pozitivnih družbenih, kulturnih in okoljskih povezav med mestnimi, primestnimi in podeželskimi območji. Kultura spodbuja sodelovanje in prispeva h krepitvi odprte in vključujoče družbe. Kulturne dejavnosti prispevajo k spodbujanju lokalnega gospodarstva, zlasti turizma, in ustvarjajo delovna mesta; pripomorejo k izgradnji kakovostnih javnih prostorov in prenovi kulturno pomembnih zgradb in območij;²⁰ spodbujajo ustvarjalnost in inovacije ter prispevajo k reševanju okoljskih in družbenih izzivov. Trajnostna obnova kulturne dediščine v mestnih in podeželskih območjih prispeva k zmanjšanju vplivov podnebnih sprememb. Kultura ima pomembno vlogo pri uveljavitvi Evropskega zelenega dogovora z ozaveščanjem in izobraževanjem o okoljskih izzivih, seznanjanjem s podnebnimi spremembami in

¹⁸ Zagotavljanje svobode in pluralnosti medijev določa Listina Evropske unije o temeljnih pravicah v 11. členu, Evropska komisija pa v 2. členu Priporočil Komisije o zagotavljanju zaščite, varnosti in opolnomočenja novinarjev in drugih medijskih delavcev v EU predlaga državam članicam, naj sprejmejo učinkovite ukrepe za njihovo zaščito, varnost in opolnomočenje. Ob tem morajo spoštovati načela svobode in pluralnosti medijev, svobodo izražanja in obveščanja ter pravico do nediskriminacije.

¹⁹ Daisy Fancourt in Saoirse Finn. *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review* (Kobenhavn, 2019), str. 57.

²⁰ Tu ReNPK 24–31 sledi Resoluciji o Strategiji prostorskega razvoja Slovenije 2050, ki je temeljni strateški prostorski akt Republike Slovenije.

ogroženostjo narave ter načini trajnostnega ravnanja. Kulturni sektor prispeva k trajnostnim praksam z zmanjševanjem ogljičnega odtisa pri organizaciji dogodkov, z recikliranjem in uporabo obnovljivih virov energije ter z energetske prenovo objektov kulturne dediščine.

Vloga kulture pri zmanjševanju neenakosti

Kultura se povezuje s ciljem Agende 2030, ki se osredinja na zmanjševanje neenakosti znotraj držav in med državami. V tem okviru cilj sledi čim večjemu vključevanju prebivalcev v družbeno življenje, ne glede na starost, spol, spolno usmerjenost, gibalno ali senzorno oviranost, raso, narodnost, poreklo, vero, ekonomski položaj ali drugo okoliščino. Prav tako si prizadeva za zagotavljanje enakih možnosti in zmanjševanje dejanske neenakosti s spodbujanjem ustrezne zakonodaje, politike in ukrepov. Kultura bo k večji enakosti prispevala z zagotavljanjem dobrih pogojev dela, ter dostopnosti kulturnih vsebin in trajnostno ohranjene kulturne dediščine, z refleksijo družbenega dogajanja in spodbujanjem zmožnosti posameznikov za participacijo v družbenem razvoju in vseživljenjskem učenju ter z zagotavljanjem kulturne raznolikosti.

3. Razvojni cilji

Na podlagi analiz, statistik in raziskav so v nadaljevanju prepoznani ključni strateški izzivi, ki kulturo ovirajo pri razvoju, doseganju vizije in izpolnjevanju poslanstva. Ti izzivi so predvsem prekarnost in slabi pogoji dela, neenakost spolov v kulturnem sektorju, finančna nedostopnost kulturnih vsebin, nepovezano mednarodno sodelovanje, premalo povezovanja z drugimi resorji, nesistematično vključevanje kulture v zeleni prehod, pomanjkanje razpršenosti virov financiranja, hiperprodukcija, pomanjkljiva analitična podprtost sektorja, instrumentalizacija kulture, širjenje dezinformacij in sovražnega govora, vse pogostejši napadi na umetnike ter nesistematična povezanost deležnikov znotraj kulture.

S sledenjem razvojnim strateškim ciljem se bo kultura spopadla s strukturnimi težavami in ovirami. Ti cilji so ključni potencial kulture in priložnost, da kultura postane nepogrešljivi gradnik solidarne in trajnostne družbe. Razvojnim strateškim ciljem z različnimi prednostnimi nalogami sledijo vsa področja kulture. Podrobnejši ukrepi in uresničevanje posameznih ciljev so določeni pri področjih in v Akcijskem načrtu.

Odpravljanje prekarnosti, krepitev zmožnosti in zagotavljanje enakosti spolov

Podatki Statističnega urada Republike Slovenije iz evropske ankete o delovni sili kažejo, da se je število vseh delovno aktivnih na področju kulturnih in razvedrilnih dejavnosti med letoma 2019 in 2022 zaradi posledic epidemije covid-19 zmanjšalo za skoraj 20 odstotkov, predvsem zunaj javnih zavodov. V letu 2021 37 odstotkov samozaposlenih v kulturi ni dosegalo bruto minimalne plače, 80 odstotkov pa ne povprečne bruto plače. Za prekarni del sektorja kulture so značilne visoka konkurenčnost in razdrobljene možnosti za zaslužek, ki močno variira v različnih stopnjah kariere. Prekarni delavci v kulturi nimajo običajne poklicne poti, saj ta temelji na kratkotrajnih projektih, nestandardno razporejenem delovnem času in visoki mobilnosti. Pogosto morajo zaradi nepredvidljivih prihodkov za preživljanje opravljati dodatne poklice, njihove delavske pravice so slabo urejene. Prekarnost delovnih pogojev povzroča negotove ekonomske, socialne, stanovanjske in zdravstvene okoliščine, zaradi nestanovitnosti pa otežuje ustvarjanje kakovostne umetnosti in kakovostno novinarsko delo. Negotov socialni položaj veča ranljivost delavcev za spolno nadlegovanje, mobing in

izgorelost na delovnem mestu. ReNPK 24–31 se prekarosti v kulturi loteva z uvedbo kolektivnega urejanja delavskih pravic za samozaposlene, omogočanjem karijerne dinamike samozaposlenih, uvedbo načela *vsako delo šteje*, uvajanjem shem, ki podporno delo prepoznajo onkraj zajedanja v programska sredstva, krepijo možnosti za zaposlovanje, sistematičnim štipendiranjem, prizadevanjem za varnejša delovna mesta, dostojanstvene pogoje dela in pošteno plačilo ter skrbjo za upokojene ustvarjalce z ureditvijo republiških priznavalnin in izjemnih pokojnin.

Za razmah kulture so pomembne ustrezne kadrovske zmogljivosti v okviru izvajanja javne službe. V letu 2019 je bilo v javnih zavodih v kulturi zaposlenih 2450 oseb. Ministrstvo je za njihove plače namenilo 80,1 milijona evrov. Zaradi inflacijskih pritiskov in drugih makroekonomskih okoliščin se razmerja med plačnimi razredi v javnem sektorju v kulturi krhajo. Še posebej slabo plačani so zaposleni v tehničnih in podpornih sektorjih, te delavce pa javni zavodi le stežka zadržijo. Zato bo ministrstvo skupaj s socialnimi partnerji iskalo ustrezne rešitve v okviru skupne reforme plačnega sistema v javnem sektorju.²¹

Kot navaja Analiza kulturnega in kreativnega sektorja, so na nekaterih področjih v kulturi zaradi nižjih zaslužkov v večji meri prisotne ženske. Navkljub precejšnji uravnoteženosti spolov med člani strokovnih komisij, ki podeljujejo sredstva, je neenakost spolov po drugi strani razvidna pri podeljevanju nagrad. Med letoma 1947 in 2023 je bilo med 366 Prešernovimi nagrajenci le 33 žensk oziroma 9 odstotkov. Nagrajencev Prešernovega sklada je bilo do leta 2023 549, od tega so bile ženske le 103 oziroma 18 odstotkov. Enakost spolov v kulturi ReNPK 24–31 uvršča med svoje strateške prednostne naloge. Dodatno si bo ministrstvo prizadevalo za pripravo ustreznih raziskav in statističnih analiz ter pripravilo posebne ukrepe, vključno z ukrepi za bolj enakomerno porazdeljeno skrbstveno delo.²²

Finančna dostopnost

Četrtna potencialnih obiskovalcev kulturne infrastrukture in prirediteljev, za katere so pokazali zanimanje, teh ne more obiskati zaradi pomanjkanja sredstev oziroma previsokih cen vstopnic.²³ Z inflacijskimi pritiski se manjša razpoložljivost dohodka, ki ga gospodinjstva namenjajo kulturi. Kultura je s finančnega vidika manj dostopna za ljudi, ki živijo zunaj večjih urbanih središč. ReNPK 24–31 se strateško usmerja k zagotavljanju dostopnosti javno podprte kulture za vse prebivalce ne glede na njihov ekonomski položaj. Finančna dostopnost kulture ob vzporedni sistemski podpori kroženju vsebin po Sloveniji je potencial za bolj razpršeno strukturo obiskovalcev, krepitev postprodukcije in možnost uspešnega soočanja s hiperprodukcijo.

Sistemska podpora mednarodnemu povezovanju

²¹ Za izboljšanje razmer za delo v kulturi se zavzema tudi Evropska komisija, ki v NEAK državam članicam priporoča, da se zavežejo k izboljšanju socialno-ekonomskih pogojev umetnikov in ustvarjalcev. Resolucija sveta o delovnem načrtu EU za kulturo za obdobje 2023–2026 med prednostna področja uvršča poštene delovne pogoje za vse delavce, ki delajo v kulturnem sektorju, od umetnikov do oseb, ki opravljajo podporne poklice.

²² Prizadevanje za enakost spolov v kulturo prenašamo iz ključnih strateških dokumentov Evropske komisije in Unesca, med drugim gre za cilj Agende 2030. Ta vsebuje še cilj enakost spolov ter krepitev vloge vseh žensk in deklic. Ministrstvo sledi tudi področnim zavezam Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2023–2030.

²³ Andraž Zorko in Katja Goričan: Odnos do kulture/udejstvovanje v kulturi (Ljubljana, 2017).

Država na več ravneh podpira mednarodno povezovanje v kulturi, predvsem pri gostovanju tukajšnjih izvajalcev v mednarodnem okolju in mednarodnih izvajalcev v Sloveniji. Ministrstvo je v letu 2022 zagotovilo rezidence za 33 samozaposlenih v kulturi v New Yorku, Londonu, Berlinu in na Dunaju. Kulturni sklad ministrstva in Ministrstva za zunanje in evropske zadeve Republike Slovenije, ki ob pomoči diplomatsko-konzularnih predstavništev omogoča izvedbo kulturnih projektov, se je v letu 2023 povečal na 200.000 evrov. Ministrstvo s sofinanciranjem dveh kulturno-informacijskih centrov podpira promocijo kulture v Avstriji in Nemčiji, za kar je v letu 2022 namenilo 200.000 evrov. Na področju mednarodne dejavnosti je bilo v letu 2022 podprtih 350 kulturnih projektov. Ministrstvo redno podpira predstavitev ustvarjalcev na Beneškem bienalu ter aktivnosti za nominacije za vpis na Unescov seznam svetovne dediščine in reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva. Ministrstvo podpira tudi projekt Evropska prestolnica kulture s ciljem spodbujanja raznolikosti kultur in dolgoročnega razvoja mest. Veljavne ukrepe želi ReNPK 24–31 nadgraditi v učinkovitejšo, celostno in prebojno mednarodno kulturno politiko, temelječo na zeleni mobilnosti izvajalcev. Tukajšnjim kulturnim delavcem bo ministrstvo na sistemski ravni nudilo podporo pri udejstvovanju v mednarodnem prostoru, v Sloveniji pa bo s spodbujanjem gostovanj, raziskav, mreženj in sodelovanj ustvarjalo živahen mednarodni laboratorij. Gradilo bo mednarodno rezidenčno politiko, s čimer bodo ustvarjalci in producenti lažje prišli do priložnosti za nova sodelovanja, diverzifikacijo virov dohodkov in nadgradnjo svojih zmožnosti. Tukajšnje občinstvo bo imelo priložnost srečevanja z najnovejšimi globalnimi trendi sodobne umetnosti. Spodbujalo bo prepoznavnost kulturne dediščine v mednarodnem prostoru. Z gradnjo medkulturnega prostora bo kultura v družbi spodbujala strpnost.²⁴

Trajen dialog z deležniki in hitra odzivnost na izzive

Zaradi številnih kriz, ki pogosto prizadenejo polje kulture, hitro spreminjajočega se sveta, predvsem v kontekstu novih tehnologij, ter vloge kulture kot družbenega mediatorja je ključno, da so odločevalci kulturnih politik v nenehnem in konstruktivnem dialogu z vsemi deležniki. Ministrstvo bo dialog vodilo v sodelovanju z Nacionalnim svetom za kulturo. Krepijo bo vlogo dialoških skupin s ključnimi deležniki: javnimi zavodi, nevladnimi organizacijami, samozaposlenimi in drugimi delavci v kulturi ter mladimi. Spodbujalo bo dialog s strokovnimi in avtonomnimi komisijami ter močno javno razpravo o ključnih strateških in zakonodajnih spremembah. S krepitvijo raziskovalnih dejavnosti bo skrbno spremljalo potrebe, ki se porajajo pri deležnikih, ter se ustrezno posvečalo spremenjenim okoliščinam na terenu. Z gradnjo močnega podpornega okolja bo krepilo odpornost kulturnega sektorja proti krizam, saj je lahko trden kulturni sektor podpora celotni družbi.²⁵

²⁴ Te usmeritve izhajajo iz temeljnih evropskih ciljev, saj Pogodba o delovanju EU usmerja države članice k mednarodnemu sodelovanju. Še posebej poudarja podporo ohranjanju in varstvu kulturne dediščine, nekomercialni kulturni izmenjavi in umetniškemu ustvarjanju. V Resolucijo sveta o delovnem načrtu EU za kulturo za obdobje 2023–2026 je na pobudo Slovenije vključena krepitev kulturne razsežnosti v zunanjih odnosih EU. Načrt zagovarja pristop EU od spodaj navzgor, ki temelji na sodelovanju s civilno družbo, in močno angažiranost EU. Slednje bodo dosegli s povečanjem financiranja mednarodnega kulturnega sodelovanja.

²⁵ Sodoben način oblikovanja politik z vključevanjem različnih deležnikov v postopke oblikovanja ukrepov izhaja iz Resolucije o normativni dejavnosti, ki med drugim vključuje načelo preglednosti pri predstavljanju politik širši javnosti, posebno pa ciljnim skupinam, na katere se nanaša, ter najavi, pripravi in sprejemanju predpisov. Sodelovanje civilne družbe predvideva tudi Unescova Konvencija o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov (Zakon o ratifikaciji Konvencije o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov (MKRKI) (2006); Uradni list RS, št. 129, 11. člen). Ministrstvo k dialogu zavezuje ZUJIK, ki pri oblikovanju kulturnih politik predvideva posvetovanje s civilno družbo.

Prepoznavnost pomena kulture in njenih učinkov v javnosti

Raziskave kažejo, da prebivalci pri vprašanju o potrebah svojega kraja in Slovenije kulturo postavljajo na predzadnje mesto, pri čemer pred njo uvrščajo industrijo, turizem in šport.²⁶ Iz ankete Odnos do kulture²⁷ je razvidno, da kultura največjemu deležu vprašanih pomeni razvedrilo, zabavo in sprostitvev, velik delež vprašanih jo povezuje še s tradicijo in dediščino. Prispevek kulture k zdravju in dobremu počutju ali inovativnosti pri splošni javnosti praktično ni zaznan. Ta razvojni cilj zavezuje ministrstvo k ozaveščanju javnosti o pomenu kulture in njenem prispevku k bolj egalitarni družbi. Ministrstvo bo podpiralo medije in raziskovalno dejavnost o kulturi. Slednja bo preučevala vpliv kulture na različna družbena področja in politike, kar je strateškega pomena za varovanje kulture kot javnega dobra.²⁸ Ministrstvo bo skrbelo za ustrezno promocijo in vidnost dosežkov sektorja ter podpiralo medije.

Medsektorsko razvojno sodelovanje

Kultura se že povezuje z različnimi resorji, na primer pri kulturnem turizmu ter kulturnem in kreativnem sektorju (v nadaljnjem besedilu: KKS) z gospodarstvom, pri arhitekturni politiki in politiki trajnostne gradnje z načrtovanjem prostora in okoljem, pri energetske prenovi stavb kulturne dediščine z energetiko, pri KUV z izobraževanjem, zdravjem, prostorom in kmetijstvom, pri pametni specializaciji in inovacijah z znanostjo in pri obnovi objektov kulturne dediščine z razvojem podeželja in kmetijstvom. ReNPK 24–31 se krepitev kulture loteva naddisciplinarno in se s konkretnimi ukrepi aktivno povezuje z drugimi resorji, te sinergije pa dodatno krepijo njene potencialne in odpornost. Tako lahko oblikuje celostne rešitve za družbene izzive, za kar so potrebna raznovrstna znanja in kompetence.

Vključenost v gradnjo okoljsko pravične družbe

Zaradi naraščanja podnebne krize se mora kultura vključiti v sistemsko enakomerno porazdeljevanje bremen pri prizadevanjih za trajnostno in solidarno družbo. Pri prehodu v okoljsko pravično družbo ima kultura dvojno vlogo: po eni strani mora nasloviti svoj prispevek k podnebni krizi (predvsem ker gre za sektor, usmerjen v dogodkovno industrijo), po drugi pa ima edinstveno priložnost, da s svojim kritičnim pristopom, zmožnostjo nagovarjanja različnih javnosti in iskanjem ustvarjalnih družbenih rešitev pozitivno prispeva k skupnim prizadevanjem za podnebno pravično družbo. ReNPK 24–31 govori o vplivu kulture na arhitekturne politike, ki prispeva k rastoči gentrifikaciji oziroma izpodrivanju ljudi iz njihovih bivanjskih habitatov, in o neenakomernem obremenjevanju okolja z dogodkovno industrijo. Zavezuje se k preseganju utilitarnih vidikov bivanja in se osredinja na prostorske koncepte, ki prispevajo k dostopnim in javnim kulturnim vsebinam in ukrepom za prilagajanje

²⁶ Mitja Hafner Fink et al. (2019). *Slovensko javno mnenje 2018/1: Ogledalo javnega mnenja, mednarodna raziskava Socialna omrežja in socialni viri (ISSP 2017), Vrednote prostora in okolja, Uporaba novih tehnologij/interneta* (Ljubljana, 2019), str. 42, pridobljeno 9. oktobra 2023, https://www.adp.fdv.uni-lj.si/podatki/sjm/sjm181_rm1_sl_v1_r1.pdf.

²⁷ Andraž Zorko in Katja Goričan: Odnos do kulture/udejstvovanje v kulturi (Ljubljana, 2017).

²⁸ Cilj je utemeljen na določbah MKRKI, saj morajo podpisnice spodbujati razumevanje pomena varovanja in spodbujanja raznolikosti kulturnih izrazov, med drugim z izobraževalnimi programi in programi za ozaveščanje javnosti (Zakon o ratifikaciji Konvencije o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov (MKRKI) (2006). *Uradni list RS*, št. 129, 10. člen). Resolucija sveta o delovnem načrtu EU za kulturo za obdobje 2023–2026 prav tako govori o krepitvi vloge kulture v družbi, predvsem v kontekstu aktivnega udejstvovanja prebivalcev znotraj nje ter prepoznavanja pozitivnih učinkov na vsakodnevno življenje posameznikov in skupnosti.

na podnebne spremembe in varstvo kulturne dediščine pred njimi. Pomembna usmeritev je krepitev vezi z naravo, še posebej v okviru Nature 2000, saj se naravna in kulturna dediščina pogosto prepletata.²⁹

Podpora iskanju dodatnih virov financiranja

Kultura je javno dobro, zato jo morajo država in lokalne skupnosti stabilno in zadostno sofinancirati. Za povečevanje odpornosti kulturnih institucij je pomembno krepiti možnosti pridobivanja izvenproračunskih virov, ki dopolnjujejo primarno javno financiranje. Da bi lahko izvajalci kulturnih programov in projektov uspešneje pridobivali evropska sredstva in v programih EU prevzemali vodilne vloge, ReNPK 24–31 zagovarja stabilno sofinanciranje lastnih deležev iz javnih sredstev. Ministrstvo bo z deležniki krepilo dosledno izvajanje obveznega deleža za kulturo pri javnih investicijah, ki v sektor prinašajo številna dodatna sredstva. Raziskalo bo možnost za krepitev zasebnih vlaganj v kulturo, kot so sponzorstva in donacije.

Vzdržna produkcija in zmanjševanje hiperprodukcije

Posledice hiperprodukcije so izgorelost delavcev, upad kakovosti dela (predvsem zaradi pomanjkanja ustreznih kapacitet ob obilici hkratnih in krajših ustvarjalnih procesov) ter zasičenost javnosti z vsebinami v večjih urbanih centrih. Sredstva za kulturo so posledično razdrobljena, ustvarjalci pa slabo plačani. Zaradi projektne logike delovanja v kulturi se proizvodnja del multiplicira, saj je nov projekt edini način generiranja zadostnih sredstev za delovanje institucije oziroma preživetje ustvarjalca. Občinstvu je namesto poglobljenega ali večkratnega spremljanja kulturnih vsebin ponujena potrošniška logika konzumacije novega izdelka. Številne institucije premajhna sredstva za programe kompenzirajo z iskanjem sredstev na trgu, ki diktira logiko številčnosti pred kakovostjo. Ne zadostni podporni sistemi (postprodukcija, promocija in drugo) ustvarjajo dodaten pritisk po ustvarjanju novega materiala, saj se zdi, da le to lahko generira zanimanje občinstev. Hiperprodukcija je kompleksen pojav, s katerim se bo ministrstvo soočalo z več sistemskimi ukrepi. Za vzpostavitev vzdržnega in trajnostno naravnega sistema produkcije bo zasnovalo ukrepe, ki bodo spodbujali kakovost pred številčnostjo, projekte usmerjali v doseganje trajnih rezultatov, omogočali raziskovanje in osredinjenost na proces in ne samo na končni produkt, gradili podporne mehanizme, predvsem za postprodukcijo, ter zanimanje za kulturo in umetnost, izboljševali pogoje možnosti za delo, vključno s poštenim plačilom, in v kulturno produkcijo vključili zeleni prehod.

Avtonomnost kulture in medijev

Pritiski na umetniško svobodo so tako v Sloveniji kot v EU močno prisotni, samo na evropski ravni sta bila v letu 2021 402 napada na umetnike.³⁰ V letu 2020 je bilo v EU napadenih 908 novinark in novinarjev ter medijskih delavcev.³¹ V ReNPK 24–31 se ministrstvo zavezuje k vzpostavljanju sistemskih varoval, ki politiki onemogočajo vpliv na avtonomijo kulturnega, umetniškega in medijskega ustvarjanja, predvsem s predajanjem pooblastil o vsebinskih

²⁹ Pri teh zavezah se nanaša na Aarhuško konvencijo. Resolucija sveta o delovnem načrtu EU za kulturo za obdobje 2023–2026 opozarja na vpliv podnebnih sprememb na evropski kulturni sektor in na nujnost ukrepov za večanje odpornosti proti tveganjem kulturnega sektorja ob podnebnih spremembah.

³⁰ Sara Whyatt, *Free to create: artistic freedom in Europe (Strasbourg, 2023)*, str. 25.

³¹ Evropska komisija: Joint Statement on the International Day to End Impunity for Crimes against Journalists (2021), https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/statement_21_5665.

odločitvah stroki in prepuščanjem vodenja tistih postopkov, pri katerih je to mogoče in smiselno, neodvisnim entitetam. Avtonomijo na ravni javnih zavodov bo zagotavljalo z raznolikim oblikovanjem svetov, ki jih bodo sestavljali priznani strokovnjaki. Avtonomija je še posebej pomembna na področju medijev, tako pri projektih, ki jih ministrstvo sofinancira, kot pri zagotavljanju strokovne avtonomije javnih medijev, sistemskih varoval znotraj medijske zakonodaje in podpore neodvisnemu novinarskemu delu. Ministrstvo si bo prizadevalo za vzpostavitev jasnega sistema spremljanja umetniške avtonomije in dvigovalo raven razumevanja umetnostne kritike in satire. Vsebinska in organizacijska avtonomija bo vodilo tudi pri vprašanju začasne rabe praznih prostorov za umetniško in kulturno ustvarjanje. Do napadov na delavce v kulturi in medijih ter vse druge oblike discipliniranja bo ministrstvo imelo ničelno toleranco.³²

Odločno soočanje s sovražnim govorom in širjenjem lažnih novic

Podatki Eurobarometra kažejo, da 31 odstotkov prebivalcev Slovenije opaža, da so vsaj enkrat dnevno izpostavljeni netočnim informacijam, dodatnih 32 odstotkov pa je takim pojavom izpostavljenih na tedenski ravni. Pojavljanje lažnih novic vse bolj oblikuje realnost in načinja verodostojnost medijev. Ministrstvo bo skrbelo za ustrezne razmere, v katerih bo v javnosti kakovostno podajanje preverjenih informacij prepoznavno in zaželeno.

Sovražni govor v kulturi se pojavlja v odnosu tako do umetnikov kot do novinarjev. Na spletnih platformah in v komentarjih na medijskih straneh dobiva nove družbene razsežnosti. Preprečevanje sovražnega govora je sicer zakonsko urejeno, a so za učinkovitejše reševanje in spremljanje te problematike potrebne ustrezne zakonske spremembe. ReNPK 24–31 se zavezuje k odločnejšemu reševanju problema in večjemu ozaveščanju javnosti.

Kulturni sektor kot povezan ekosistem

Kulturni ekosistem je sestavljen iz množice raznovrstnih deležnikov: delavcev (samozaposlenih v kulturi, redno zaposlenih in številnih drugih prekarnih delavcev), nevladnih organizacij, javnih zavodov, ljubiteljskih ustvarjalcev, občin, stanovskih društev, vsebinskih mrež, agencij in številnih drugih, vključno z občinstvom. Sinergije in sodelovanja različnih deležnikov obstajajo, a je tu še veliko možnosti za nadgradnjo v smeri sodobnih načinov ustvarjanja, ki je skupinsko in sodelovalno. Ministrstvo bo zato s sistemskimi ukrepi spodbujalo celostne politike povezovanja. Vzpostavilo bo podlago za trajni dialog med različnimi deležniki in bo s sistemskimi ukrepi krepilo sodelovanje znotraj resorja ter izmenjavo znanja, informacij in dobrih praks, vse z namenom delovanja kulturnega sektorja kot bolj enotnega in povezanega ekosistema. K temu bo pripomoglo tudi transdisciplinarno razumevanje kulture, ki temelji na povezovalnosti in odpira prostor vključujočim družbenim inovacijam.

Krepitev analitične in raziskovalne dejavnosti o kulturi

Trenutno se podatki o kulturi zbirajo občasno, zbirke podatkov so med seboj slabo povezane, podatki pa zaradi nerednih raziskav pogosto ne izkazujejo primerljivih trendov. V podatkovnih zbirkah obstajajo razlike med področji, težava je v pomanjkljivi preglednosti in javni dostopnosti podatkov in analiz za celoten sektor. Longitudinalne in ponovljive študije so redke. Podatki so zbrani na ravni kazalnikov neposrednih učinkov, redkeje pa so

³² Pri zagotavljanju avtonomije v umetnosti in kulturi sledi Ustavi Republike Slovenije (59. člen), ki zagotavlja svobodno znanstveno in umetniško ustvarjanje, ter vrsti drugih mednarodnih konvencij.

vzpostavljeni sistematični kazalniki za merjenje dolgotrajnejših učinkov. Kulturna politika mora temeljiti na široki, aktualni in razvejeni podatkovni in analitični zbirki, v kateri morajo biti podatki veljavni, zanesljivi in primerljivi v daljšem obdobju. Ministrstvo si bo prizadevalo za vzpostavitev celostne digitalizirane metodologije spremljanja podatkov in za njihovo poglobljeno analizo. Tako bo zagotovilo možnost učinkovitejšega načrtovanja ukrepov.

4. Področja kulture

ReNPK 24–31 v skladu z ZUJIK opredeljuje področja kulture, na katerih so zagotovljene javne kulturne dobrine. Ukrepi, ki jih bo ministrstvo z drugimi nosilci v skladu z Akcijskim načrtom izvajalo na podlagi zgoraj opredeljenih ciljev, so bodisi splošni in zadevajo vse sfere kulture, ali pa so posebni za posamezno področje. V nadaljevanju so na podlagi dosedanjega razvoja in mednarodnih smernic opredeljene ključne strateške področne usmeritve. Kot poskus preseganja klasično zastavljenih področij dokument uvaja transdisciplinarno področje, saj trenutne globalne smernice nakazujejo, da bodo področja v prihodnje vse bolj prepletana.

Arhitektura

Oblikovano grajeno okolje pomembno vpliva na kakovost življenja, saj nas obkroža pri vsakdanjem bivanju. Vanj spadajo tako obstoječe stavbe kot novogradnje, procesi načrtovanja in ponovna uporaba. Javni interes na področju arhitekture obsega izboljšanje kakovosti življenja in življenjskega okolja ter socialno kohezivnost. Arhitektura in oblikovanje prostora spadata med ključne dejavnike za socialno izgradnjo bivalnega okolja ter njegovo raznovrstnost in povezanost.

Na področju deluje muzejski javni zavod. Zbornica za arhitekturo in prostor ima z zakonom podeljena javna pooblastila, med drugim vodi imenik pooblaščenih arhitektov, ter zagotavlja strokovno izpopolnjevanje in izvaja javne natečaje. Večina ustvarjalcev in podpornih poklicev na področju arhitekture je samozaposlenih. Leta 2022 je bilo v register samozaposlenih v kulturi vpisanih 473 arhitektov. Na področju delujejo gospodarske družbe in v manjši meri nevladne organizacije. Ustvarjalce združujejo poklicna stanovska društva.³³ Na področje je imela velik vpliv gradbeniška kriza v drugem desetletju 21. stoletja. Prihodek panoge je z 266 milijoni evrov v letu 2008 padel na 142 milijonov evrov v letu 2017. Na večletnem projektnem in programskem razpisu je bilo za področje arhitekture v letu 2012 razdeljenih dobrih 78.000 evrov, v letu 2022 pa blizu 138.000 evrov.

Arhitekturna politika bo sledila ciljem kakovosti, pametne rasti, trajnostnega razvoja in vključujoče arhitekture ter skrbela za ozaveščanje. Njena ključna vodila bodo učinkovitost upravljanja, funkcionalnost, varstvo okolja, gospodarnost, raznolikost, upoštevanje konteksta in estetika. Ministrstvo bo zagotavljalo prednostno podporo trajnostno naravnanim projektom, ki vključujejo načela krožnega gospodarstva in temeljijo na naravi zasnovanih rešitvah ter tako sledijo prehodu v brezogljično družbo. Prizadevalo si bo za ustrezna merila in spodbude za uveljavljanje kakovosti grajenega okolja, posebej za javne objekte. Za visokokakovostno kulturo gradnje si bo prizadevalo z uporabo odgovornega in premišljenega

³³ Področje ureja Zakon o arhitekturni in inženirski dejavnosti, ki sicer ne spada pod okrilje ministrstva. Vlada je leta 2017 sprejela strategijo Arhitektura za ljudi – Arhitekturna politika Slovenije. Slovenija je članica zaveznitva za visokokakovostno kulturo gradnje, ki je utemeljena na Davoški deklaraciji iz leta 2018.

načrtovanja posegov v prostor. Razvijalo bo nove načine oblikovanja prostora, ki bo prilagodljiv in bo temeljil na kulturi ter aktivno ustvarjal družbene vezi, zagotavljal okoljsko trajnost in prispeval k zdravju in dobremu počutju ljudi. Dobro oblikovani prostori se bodo spreminjali v skladu z družbenimi potrebami, hkrati pa ohranjali zgodovinsko prepoznavnost.

Arhivska dejavnost

Arhivi imajo pomembno vlogo v družbi, saj varujejo individualni in kolektivni spomin ter prispevajo k njima. Skrbijo za varstvo arhivskega gradiva in zagotavljajo njegovo dostopnost. Njihove temeljne naloge so prevzemanje, urejanje, popisovanje in hramba arhivskega gradiva ter omogočanje njegove uporabe. Gradivo je povezano z vsakodnevnim življenjem prebivalcev, saj arhivi skrbijo za varstvo gradiva, ki nastaja pri poslovanju javnih organov na ravni države ali lokalnih skupnosti. Za področje je z vidika hranjenja in dostopnosti gradiv pomembna digitalizacija. Že nekaj let poteka projekt javnega elektronskega arhiva e-ARH, ki vključuje prevzemanje digitaliziranega arhivskega gradiva, njegovo strokovno obdelavo, dolgoročno varovanje in nadaljnjo uporabo.

Arhivsko javno službo opravljajo Arhiv Republike Slovenije in šest državnih arhivov, ki sestavljajo arhivsko državno javno mrežo. Varstvo dokumentarnega in arhivskega gradiva izven arhivske javne službe v manjši meri poteka v nevladnem sektorju, kjer je delovanje nekaterih nevladnih organizacij podprto na javnih razpisih.³⁴ Število zaposlenih v javnih arhivih se je zmanjšalo s 185 v letu 2012 na 177 v letu 2022. Količina spisovnega arhivskega gradiva se je z dobrih 69.000 tekočih metrov v letu 2012 povečala na več kot 86.000 tekočih metrov v letu 2022. V letu 2022 je bilo izvajalcem arhivske dejavnosti dodeljenih 14 milijonov evrov. Za znanstvenoraziskovalne namene je arhivsko gradivo v letu 2022 uporabljalo skoraj 5000 uporabnikov, zaradi pravnega interesa pa več kot 8000. Arhivi so organizirali vodstva za šole in druge obiskovalce, ki se jih je udeležilo več kot 5000 ljudi.

Pri krepitvi arhivov bo ministrstvo sledilo sodobnim smernicam, ki pri njihovem upravljanju poudarjajo človekove pravice, zaupanje in dostopnost. Pomemben cilj je reševanje prostorske problematike javnih arhivov, zaustavitev trenda upadanja števila zaposlenih arhivistov ter strokovno usposabljanje delavcev za elektronsko arhiviranje. Ministrstvo bo nadgrajevalo elektronski arhiv. Podpiralo bo sistematično digitalizacijo ogroženega in poškodovanega arhivskega gradiva ter vzpostavitev okolja, ki bo omogočilo dolgoročno ohranjanje elektronskega arhivskega gradiva.

Film in avdiovizualne dejavnosti

Audiovizualne (v nadaljnjem besedilu: AV) dejavnosti in film zajemajo različne oblike in formate filmskega ustvarjanja, animacije in drugih sodobnih pristopov. Digitalizacija močno spreminja način delovanja celotne filmske verige, omogoča nove načine produkcije in distribucije, povečuje dostopnost del, a hkrati spreminja navade gledalcev in razvoj občinstev. Z državnim sofinanciranjem poteka produkcija filmske in AV dejavnosti z močno mednarodno noto tako v smislu koprodukcijskih sodelovanj kot predstavitev. Področje ima

³⁴ Področje arhivske dejavnosti je urejeno z več zakonskimi akti, med njimi z Zakonom o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih, Zakonom o arhivskem gradivu, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta, in Uredbo o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva. Področje ureja tudi več podzakonskih aktov. Ključna mednarodna zaveza na področju arhivov je Splošna deklaracija o arhivih, ki arhivsko gradivo opredeljuje kot verodostojen vir informacij.

osrednji festival in vrsto drugih festivalov. Razvito je decentralizirano polje filmske vzgoje. Slovenija se vzpostavlja kot filmska lokacija za mednarodne producente, ki v pomembnem delu zaposlujejo lokalne filmske delavce. Področje z multiplikativnimi učinki vpliva na druge resorje, predvsem na gospodarstvo.

Strokovne, razvojne in izvršilne naloge na področju filma in AV dejavnosti opravlja SFC. Temeljna vloga agencije je ustvarjanje pogojev za kakovostno filmsko in AV produkcijo, ki omogoča visoko profesionalizirano ustvarjalnega in podpornega delovanja s krepitvijo filmske kulture, izobraževanja in filmske vzgoje, spodbujanjem talentov, širjenjem dostopnosti in promocijo ter predvajanjem filmskih in AV vsebin. Pri produkciji del je pomemben akter Radiotelevizija Slovenija (v nadaljnjem besedilu: RTV Slovenija). Na področju delujeta filmski studio, ki je tehnična baza za projekte nacionalnega filmskega programa, ter nacionalna kinoteka, ki skrbi za prikazovanje in restavriranje filmske dediščine in je hkrati muzej s specializirano knjižnico. Pri razvoju občinstev ter prikazovanju nekomercialnih filmskih in AV del imajo pomembno vlogo lokalni javni zavodi, art kino mreža in RTV Slovenija. Preostalo prikazovanje je prepuščeno trgu. Filmsko dediščino hrani Arhiv Republike Slovenije. Med producenti prevladujejo nevladne organizacije in podjetja, delavci so pogosto samozaposleni. Ustvarjalci so organizirani v različna stanovska društva, združena v zvezo, ki opravlja zagovorniške naloge.³⁵ SFC je imel leta 2012 proračun v višini 3,8 milijona evrov, leta 2022 pa dobrih 6 milijonov. Na razpisu za AV projekte za medije je bilo v zadnjem desetletju v povprečju izbranih 15 projektov na leto.

Strateški cilj na področju je celostno spodbujanje filmske in AV kulture, še posebej povečevanje dostopnosti kakovostnih filmov in AV del na vseh distribucijskih platformah in krepitev filmskih občinstev. To pomeni stabilno kinematografijo in razvito filmsko kulturo s podporo distribuciji, prikazovanju, promociji, vzgoji, izobraževanju in festivalom. Ministrstvo bo prek SFC podpiralo kontinuirano nastopanje ustvarjalcev na mednarodnem trgu, predvsem z nadgradnjo koprodukcijskih mehanizmov, učinkovitejšo promocijo in trženjem filma. Z drugimi resorji, še posebej gospodarstvom, bo iskalo sinergije in podporo za večje multiplikativne učinke, med drugim s promocijo Slovenije kot privlačne snemalne destinacije. Uredilo bo sistemsko podporo za področje, zlasti z združevanjem obstoječih institucij ter urejanjem delovnih razmer za samozaposlene.

Glasbene umetnosti

Področje združuje različne ustvarjalne prakse, ki temeljijo na glasbenem izražanju in uporabi zvoka kot glavnega izraznega medija. Vključuje tradicionalne zvrsti, kot so balet, opera, komorna, orkestralna in vokalna glasba, ter sodobnejše oblike, kot so svobodna improvizacija, jazz, etno, mnogoteri derivati elektronske glasbe ter različna področja popularne glasbe. Vanj spadajo glasbeno-scenske predstave in AV projekti. Področje opredeljuje močno razvita dogodkovna dejavnost s širokim spektrom prizorišč, od klasičnih koncertnih dvoran in klubov do javnih urbanih površin in začasnih lokacij v naravi. Najpogostejši formati so festivali, koncertni cikli in samostojni koncerti. Med jedrne aktivnosti spadajo še glasbena produkcija in založništvo ter KUV in razvoj občinstva. Proces digitalne preobrazbe so na področju glasbenih umetnosti uvedli bistvene spremembe v načinih ustvarjanja, posredovanja in poslušanja glasbe, s tem pa so se spremenili načini interakcije

³⁵ Področje urejajo Zakon o avdiovizualnih medijskih storitvah in Zakon o Slovenskem filmskem centru, javni agenciji Republike Slovenije ter več podzakonskih aktov.

z občinstvom ter produkcijski in poslovni modeli. Te spremembe se kažejo predvsem s pojavnostjo platform za pretočno poslušanje in plačevanje glasbe.

Medsebojno primerljive umetniške vsebine in forme se izvajajo v različnih organizacijskih in institucionalnih okvirih, od državnih in občinskih javnih zavodov do nevladnih organizacij, podjetij, neformalnih kolektivov in posameznikov. Med profesionalnimi ustvarjalci prevladujejo zaposleni v javnih zavodih in samozaposleni v kulturi. Področje je množično zastopano v ljubiteljski kulturi, še posebej pri instrumentalni in zborovski glasbi, za kateri skrbi JSKD. Glasba je močno prisotna na trgu, ki kot tak pomembno vpliva na profesionalno prakso številnih izvajalcev.³⁶ Za glasbene projekte in programe je bilo z javnimi razpisi v letu 2012 namenjenih 1,7 milijona evrov, leta 2022 pa dobra 2,2 milijona. Leta 2012 je na področju glasbe delovalo 121 nevladnih organizacij s statusom javnega interesa v kulturi, ob koncu leta 2022 pa 205.

Ključni cilj na področju glasbene umetnosti je zagotavljanje pogojev za vrhunske in inovativne umetniške prakse z razpisi in pozivi za sofinanciranje. To pomeni krepitev vključujoče infrastrukture, novih mehanizmov prenosa znanja, vzpostavljanje kritičnega diskurza o glasbeni umetnosti ter izboljšanje pogojev za profesionalizacijo glasbenih ustvarjalcev. Ministrstvo bo izboljšalo možnosti za karierni razvoj v baletnih in opernih ansamblih. Podpiralo bo internacionalizacijo in preboj ustvarjalcev v mednarodno okolje ter procese digitalizacije, ki vključujejo hrambo in zagotavljanje dostopnosti. Prizadevalo si bo za pravično urejanje avtorskih pravic s posebnim ozirom na izzive digitalne distribucije.

Intermedijske umetnosti

Področje zajema umetniške prakse, ki jih opredeljuje hibridna in interdisciplinarna narava. V raziskovanju novih izraznih možnosti delujejo na presečiščih umetnosti, znanosti in sodobnih tehnologij. V svojih metodah in medijih prečijo bolj tradicionalna umetnostna področja ter jih kombinirajo in razpirajo. Pri svojem ustvarjalnem izrazu, uporabljenih orodjih in pristopih se opirajo na sodobne komunikacijske tehnologije oziroma medije, vsebujejo pa tudi njihovo kritično refleksijo v družbenem kontekstu. V praksi se najpogosteje kažejo kot instalacija, razstava, potopitvena izkušnja, performans ali intervencija v javnem prostoru, v virtualnih prostorih pa kot nove eksperimentalne predstavitvene oblike. Intermedijska umetnost se je uveljavila kot samostojna disciplina, ob tem pa vzdržuje vrsto vsebinskih in institucionalnih vezi z drugimi sodobnimi umetniškimi praksami. Umetniki in producenti so prepoznavni v mednarodnem prostoru in so redni gostje večjih evropskih festivalov.

Specifika vzpostavljanja intermedijske umetnosti je, da se kot novejša in raznovrstno področje ni prekrivalo z obstoječo infrastrukturo. Posledično na področju ni specializiranega nacionalnega javnega zavoda, sedanji javni zavodi pa se intermedijski umetnosti posvečajo v omejenem obsegu. To institucionalno pomanjkljivost pokriva sektor nevladnih organizacij in samozaposlenih v kulturi, ki je vzpostavil sistem platform, festivalov in razstavnih prostorov. Zaradi interdisciplinarnosti narave področja so deležniki intermedijskih umetniških praks tudi raziskovalci, raziskovalne institucije in nekateri gospodarski subjekti.³⁷ Ministrstvo je leta 2012 za projekte in programe na tem področju namenilo dobrih 677.000 evrov, v letu

³⁶ Na področju glasbene umetnosti ni posebnih zakonov, med podzakonskimi akti je pomemben Pravilnik o merilih za doseganje naziva prvak in vrhunski glasbenik.

³⁷ Intermedijske umetnosti nimajo področne zakonodaje ali strategije.

2022 pa 520.000 evrov. Hkrati je iz kohezijskih sredstev področju med letoma 2019 in 2023 namenilo dodatnih 9 milijonov evrov. Leta 2012 je bilo s področja intermedije vpisanih 29 samozaposlenih v kulturi, leta 2022 pa 78. Število nevladnih organizacij s statusom v javnem interesu na področju intermedije se je med letoma 2012 in 2022 povečalo z 10 na 28.

Strateški cilj je krepitev razvoja mreže raziskovalnih umetnosti in kulture, ureditev stabilne institucionalne in infrastrukturne podpore, vključno s krepitvijo nevladnega konzorcija s kohezijskimi sredstvi za zagotavljanje pametne specializacije, ter podpora ukrepom, ki bodo sistematično razvijali ali zagotavljali dokumentiranje intermedijske produkcije. Za zagotavljanje vrhunske umetniške produkcije bo ministrstvo vzpostavljalo mehanizme za spodbujanje sinergij z znanostjo, inovacijami in tehnologijami. Prav tako bo podprlo sisteme za generiranje in delitev znanja ter krepitev kritike in teoretske refleksije. Okrepilo bo položaj intermedijskih umetnosti kot integralnega dela KUV in podpiralo celostni razvoj občinstva.

Knjiga in založništvo

Področje knjige in založništva zajema književno in revijalno leposlovje in humanistiko, kar vključuje sofinanciranje kakovostne literarno-humanistične produkcije, dramatike, otroške literature in prevodov, ter nekatere vizualne knjižne oblike, kot so na primer strip, risoroman in knjiga umetnika. Na področju se s spodbujanjem bralne kulture izvajajo programi KUV, pomembno je povezovanje s knjižnicami in knjigarnami ter vključenost v nacionalno mrežo za bralno pismenost in bralno kulturo. Dejaven je raznovrsten prevajalski sektor, ki skrbi za dvostransko mednarodno vpetost v globalne tokove knjižne produkcije. Sektor ima svoj dogodkovni del, saj se izvajajo številni literarni festivali, sejmi in prireditve. Založništvo se s produkcijo publikacij prepleta z drugimi področji kulture.

Na področju knjige in založništva je za opravljanje strokovnih, razvojnih in izvršilnih nalog pooblaščen JAK. Zagotavlja ustrezne pogoje za krepitev področja knjige, strokovno in neodvisno odloča o izbiri programov in projektov, ki se financirajo iz državnega proračuna, ter promovira literaturo v domačem in mednarodnem prostoru. Krepi možnosti za usklajeno delovanje vseh členov knjižne verige na področju leposlovja in humanistike ter podpira ustvarjanje, izdajanje, distribucijo in branje kakovostnih knjig in revij ter spodbuja bralno kulturo. Javnih zavodov na področju knjige ni, na njem pa delujejo gospodarske družbe, nevladne organizacije in samozaposleni v kulturi. Na poklicni ravni ustvarjalce združuje več stanovskih društev, od pisateljskega do prevajalskih, ki skrbijo za visoko kakovost poklicnih standardov. Področje je razvejeno tudi na ljubiteljski ravni, na kateri JSKD skrbi za podporo literarni dejavnosti s poudarkom na medgeneracijskem in medkulturnem povezovanju.³⁸ Leta 2012 je ministrstvo prek JAK za področje knjige razdelilo dobrih 5,1 milijona evrov,³⁹ leta 2022 pa 5,6 milijona. S temi sredstvi je bilo leta 2012 finančno podprtih 250 projektov in programov,⁴⁰ leta 2022 pa 538. Leta 2023 je na področju knjige delovalo 144

³⁸ Med pomembnejšimi zakoni, ki urejajo področje, so Zakon o javni agenciji za knjigo Republike Slovenije, Zakon o obveznem izvodu publikacij (v nadaljnjem besedilu: ZOIPub) in Zakon o enotni ceni knjige.

³⁹ Kultura je bila leta 2012 del Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, zato je JAK v svoj program dela poleg podpore projektom in programom na področju splošnega založništva vključil tudi sofinanciranje programov in projektov na področju znanosti.

⁴⁰ Sofinanciral je tudi 51 izdaj posameznih knjig na področju splošnega založništva ter 118 znanstvenih revij, 20 poljudno-znanstvenih revij in 146 znanstvenih monografij.

samozaposlenih v kulturi. Povprečno število zaposlenih po delovnih urah je bilo v širšem sektorju založniške dejavnosti leta 2012 690 leta 2022 pa 469. Prihodek celotne dejavnosti je bil leta 2012 78 milijonov evrov, leta 2022 pa 73 milijonov. Število izdanih tiskanih knjig in brošur v celotnem sektorju je bilo 6.381 v letu 2012 in 5.877 v letu 2022.

Ključna strateška usmeritev področja bo nadgradnja digitalnega prehoda in prizadevanje za finančno dostopnost. Cilj je ustaviti trend padanja založniške dejavnosti in ga obrniti v vnovično rast z različnimi ukrepi, med drugim z nacionalnimi promocijskimi kampanjami, krepitvijo bralne pismenosti, vzpostavitvijo ustreznega podpornega okolja in usmerjeno podporo promociji posebnih projektov in knjig v mednarodnem okolju, kjer želi ministrstvo med drugim zagotoviti strateško udeležbo Slovenije na ključnih knjižnih sejnih.

Knjižnična dejavnost

Knjižnice s svojim koordiniranim in informatiziranim delovanjem spadajo med institucije, ki zagotavljajo dostopnost pisne, kulturne in znanstvene dediščine. So vzorčni primer decentraliziranosti v kulturi, saj so razširjene po vsej državi. Za dostopnost knjig skrbijo tudi v krajih, ki so oddaljeni od večjih središč, in v zamejstvu. Z uvedbo novih vsebin in tehnologij so se vzpostavile v središča raznovrstnih znanj, ki prispevajo h krepitvi bralne kulture, na znanju temelječe družbe in kritičnega razmišljanja. So pomembno mesto srečevanja skupnosti, delujejo medgeneracijsko in spodbujajo vseživljenjsko učenje. Mreža knjižnic je podprta z vzajemnim bibliografskim sistemom COBISS, ki se tesno povezuje z informacijskim sistemom raziskovalne dejavnosti.

Javno službo izvajajo osrednja nacionalna knjižnica in mreža 58 splošnih knjižnic, ki imajo 283 krajevnih enot in 13 bibliobusov ter delujejo v 205 občinah, posebne naloge za pokrajine izvajajo osrednje območne knjižnice. V knjižnicah je zaposlenih več kot 1200 ljudi. Poleg knjižnične javne službe obstajajo še specializirane knjižnice, ki jih vodijo nevladne organizacije in javni zavodi v kulturi. Strokovni delavci v knjižnicah so združeni v stanovskih bibliotekarskih društvih.⁴¹ Splošne knjižnice so v letu 2012 prejele 52 milijonov evrov javnih sredstev na državni in občinski ravni, v letu 2022 pa slabih 56 milijonov. Večji delež za delovanje zagotavljalo lokalne skupnosti. Sredstva iz državnega proračuna, ki so namenjena nakupu knjižničnega gradiva, so leta 2012 znašala 2,1 milijona evrov, deset let pozneje pa 2,5 milijona. Splošne knjižnice so imele v letu 2022 v svojih zbirkah 12,1 milijona enot knjižničnega gradiva. Zabeležili so več kot 19,6 milijona izposoj. Število članov v splošnih knjižnicah se je v zadnjih letih zmanjšalo. V letu 2012 jih je bilo dobrih 499.000, v letu 2022 pa dobrih 412.000. Po koncu epidemije covid-19 je rast števila članov pozitivna. Knjižnice so imele v letu 2022 7,6 milijona članskih obiskov.

Ključni cilj na področju knjižnične dejavnosti je krepitev javne knjižnične mreže, vključno s spodbujanjem nadgrajevanja znanja delavcev v sektorju. Knjižnice bodo še naprej prostori skupnostnih srečevanj, odprtih institucij in partnerstev. Ministrstvo bo krepilo vlogo knjižnic kot kulturno-izobraževalnih središč in aktivnih deležnikov v družbenem okolju, ki prebivalcem pomagajo do kakovostnejšega vsakdanjega življenja. Podpiralo bo širitev inovativnih skupnostnih rešitev za k uporabniku usmerjene storitve, predvsem v povezavi s sodobnimi

⁴¹ Področje urejajo Zakon o knjižničarstvu in ZOIPub ter več podzakonskih aktov. Smernice spodbujanja bralne pismenosti so podrobneje opredeljene v Nacionalni strategiji za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030, področje pa celostno usmerja Strategija razvoja splošnih knjižnic 2022–2027.

tehnologijami. Nadgrajevalo bo sistematično digitalizacijo slovenščine ter spodbujalo dostopnost digitaliziranih knjižničnih gradiv in povezovanje v enotno dediščinsko platformo. Sistematično bo podpiralo nabavo knjižničnega gradiva in s tem zagotavljalo enakopravno dostopnost knjižničnih storitev najširšemu krogu prebivalstva ne glede na njihove geografske ali socialne okoliščine.

Kulturna dediščina (premična, nesnovna in nepremična dediščina)

Področje kulturne dediščine vključuje nepremično, premično in nesnovno dediščino. Kulturna dediščina vključuje vse elemente, ki so rezultat delovanja in sobivanja ljudi v okolju skozi čas in je vrednota v vseh svojih pojavnih oblikah. Dediščina je pomemben del identitete, vpeta je v življenje posameznika in skupnosti, sooblikuje kakovostno kulturo bivanja ter je ključni vir uravnoteženega razvoja. Ima pomembno vlogo pri povezovanju skupnosti in družbe nasploh, ki temelji na spoštovanju človekovih pravic in demokracije. Izhodišče področja je načelo javnega interesa za celostno ohranjanje in varstvo dediščine kot temelja kulturne raznolikosti, kakovosti življenjskega okolja, sodobne ustvarjalnosti, trajnostnega razvoja in kulturnega turizma.

Na izvedbeni ravni celostno ohranjanje kulturne dediščine zahteva vključevanje različnih državnih organov in strokovnih ustanov, lokalnih in drugih zainteresiranih skupnosti ter predvideva konstruktivno sodelovanje med njimi. Lastniki in upravljalci dediščine, njeni nosilci in drugi deležniki (posamezniki, nevladne organizacije in zasebniki, ki sestavljajo dediščinsko skupnost) so pomemben in enakopraven soudeleženec pri oblikovanju in sprejemanju odločitev. Državno javno službo muzejev izvaja 11 državnih in 37 pooblaščenih muzejev.⁴² V letu 2022 je bilo za opravljanje javne službe državnih in pooblaščenih muzejev namenjenih dobrih 38,5 milijona evrov, kar je približno za 5,1 milijona več kot leta 2012. Muzeji so imeli konec leta 2022 v svojih zbirkah približno 3 milijone inventariziranih predmetov, od tega dobrih 65 odstotkov z urejeno digitalizirano dokumentacijo. V letu 2022 si je dobrih 1,1 milijona obiskovalcev ogledalo več kot 600 razstav. V register nesnovne kulturne dediščine je vpisanih 115 enot in 351 nosilcev nesnovne kulturne dediščine. Na Unescov reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva je vpisanih šest enot. Na razpisu za izbor javnih kulturnih projektov na področju nesnovne kulturne dediščine je ministrstvo v zadnjih treh letih podprlo 36 projektov v skupni vrednosti 456.000 evrov. Za izvajanje nalog državne javne službe je bilo za tri javne zavode s področja nepremične kulturne dediščine v letu 2022 namenjenih 12,7 milijona evrov, imeli so približno 330.000 obiskovalcev. V register nepremične kulturne dediščine je bilo v letu 2022 vpisanih dobrih 30.000 enot. Za kulturni spomenik državnega pomena je razglašeni 341 enot. Znak evropske dediščine imajo tri enote, na Unescov seznam svetovne naravne in kulturne dediščine pa so v kategoriji kultura vpisana tri spomeniška območja. Kulturna dediščina v Sloveniji je vključena v 11 kulturnih poti Sveta Evrope.

Dejavnosti, usmerjene v ohranjanje dediščine in ozaveščanje o njenem pomenu, sodobni uporabi ter vključevanju v vsakdanje življenje, bodo prispevale h kakovostnejšemu bivalnemu okolju, trajnostnemu razvoju, boljimi možnostim dela in življenja posameznikov v bolj povezani skupnosti, večjemu razumevanju med kulturami in bolj uravnoteženemu odnosu do prostora. Obnova in oživljanje kulturne dediščine bosta pripomogla k razvoju

⁴² Področje kulturne dediščine urejajo ZVKD-1 s podzakonskimi akti, Strategija kulturne dediščine 2020–2023 ter mednarodne konvencije, priporočila in smernice.

sodobnih kulturno-turističnih produktov. Bistveni cilj je upoštevanje kulturne dediščine kot razvojnega vira ter uveljavitev pomena in vloge kulturne dediščine v družbi. Pomembni cilji so vključevanje različnih skupin v dediščinske dejavnosti, KUV in razvoj občinstva, predvsem mladih, ter ustvarjanje aktivnih partnerstev z lokalnimi skupnostmi in upravljavci kulturne dediščine. Ministrstvo bo spodbujalo večjo vključenost dediščine v mednarodne projekte, vključno z nominacijami za evropske in mednarodne izbore dediščine. Javne zavode s področja premične in nepremične kulturne dediščine bo spodbujalo h kvalitetni izvedbi raziskovalnih in izobraževalnih vsebin z upoštevanjem sodobnih načinov interpretacije muzejskih zbirk in druge kulturne dediščine ter vzorčnih obnovitvenih del. Krepilo bo razvoj storitev z uporabo dediščinskih virov. Še naprej si bo prizadevalo za digitalni prehod ter razširitev in večjo uporabo e-storitev na vseh področjih dediščine. Nadgradilo bo skupen digitalni uporabniški sistem za kulturno dediščino. S sistemskimi ukrepi bo zagotavljalo ustrezne pogoje in spodbude za lastnike in upravljavce kulturne dediščine, pomembne za strokovno varstvo in ohranjanje dediščine, ter si prizadevalo za izboljšanje dostopnosti dediščine za vse uporabniške skupine.

Kulturne raznolikosti in človekove pravice

Spoštovanje kulturnih raznolikosti in človekovih pravic je ena temeljnih usmeritev kulture. Ministrstvo skrbi za vzpostavitev pogojev, v katerih lahko pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti, romske skupnosti, narodnih skupnosti nekdanje SFRJ, nemško govoreče etnične skupine, različnih manjšinskih etničnih skupnosti, priseljenci in druge skupine z manjšinskimi izkušnjami dobijo priložnost za dostopnost kulturno-umetniške produkcije in udejstvovanje v njej. Ministrstvo izvaja različne ukrepe, kot so razpisni projekti za pripadnike manjšinskih etničnih skupnosti,⁴³ program, ki razvija ukrepe za kakovostno vključevanje v kulturno življenje, ter program za večjo socialno vključenost in boljšo zaposljivost pripadnikov manjšinskih etničnih skupnosti, invalidov in multiplo ranljivih na področju kulture. Skrbi tudi za medkulturni dialog in dialog s predstavniki manjšinskih skupnosti ter uresničevanje mednarodnih zavez s področja varovanja kulturne raznolikosti.

Italijanska in madžarska narodna skupnost imata dva javna zavoda, ki ju s sredstvi podpira ministrstvo. Na področju delujejo nevladne organizacije na poklicni in ljubiteljski ravni ter samozaposleni v kulturi. Številne skupnosti so združene v reprezentativne ali krovne organizacije.⁴⁴ Ministrstvo je leta 2012 financiralo kulturna programa italijanske in madžarske narodne skupnosti v višini dobrih 682.000 evrov. Leta 2022 jim je namenilo dobrih 961.000 evrov. Leta 2012 je 79 projektov pripadnikov romske skupnosti financiralo z dobrimi 83.000 evri, leta 2022 pa je za 85 projektov namenilo dobrih 141.000 evrov. Za izvedbo 15 projektov, namenjenih pripadnikom nemško govoreče etnične skupine, je leta 2012 namenilo dobrih 21.000 evrov, leta 2022 pa za 18 projektov dobrih 57.000 evrov. S kohezijskimi sredstvi je ministrstvo med letoma 2016 in 2023 za večjo socialno vključenost 1592 pripadnikov ranljivih družbenih skupin financiralo 35 projektov v višini 3,7 milijona evrov.

⁴³ Mednje spadajo pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti, romske skupnosti, narodnih skupnosti nekdanje SFRJ, nemško govoreče etnične skupine ter drugih skupnosti, skupin in posameznikov z manjšinsko izkušnjo.

⁴⁴ Za področje so pomembni Ustava Republike Slovenije, Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih in Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji ter številne mednarodne konvencije, med katerimi je najpomembnejša MKRKI.

Ministrstvo bo še naprej krepilo podporo organizacijam in ustvarjalcem manjšinskih skupnosti za izvajanje in promocijo kulturnih dejavnosti in ustvarjalnosti ter širilo družbeno zavedanje o raznolikosti njihovih kulturnih izrazov. Podpiralo bo dostopnost digitalnih vsebin za skupine z manjšinskimi izkušnjami in oviranostmi. Na področju kulture bo še naprej podpiralo socialno vključenost in povečevanje zaposlitvenih možnosti pripadnikov družbenih skupin z manjšinsko izkušnjo, invalidov in multiplo ranljivih. Skrbelo bo za krepitev kompetenc in usposabljanje deležnikov na področju kulture za bolj vključujoče delo z ljudmi z različnimi oviranostmi, manjšinskimi etničnimi skupnostmi in skupinami z manjšinsko izkušnjo, invalidi in multiplo ranljivimi. Povezovalo se bo z resorji, ki sledijo sorodnim ciljem, in oblikovalo skupne ukrepe za večjo vključenost skupnosti z manjšinskimi izkušnjami in različnimi oviranostmi v družbo.

Mediji

Kakovostni mediji so nenadomestljivi pri zagotavljanju pravice javnosti do obveščeniosti, razvijanju jezika, utrjevanju temeljnih družbenih vrednot, kot so človekove pravice in strpnost, krepitvi izobraževanja in znanosti ter uveljavljanju kulture javnega dialoga. Medijsko okolje v Sloveniji zaznamuje omejenost na sorazmerno majhen medijski trg ob hkratni vpetosti v digitalno ekonomijo, ki jo obvladujejo globalni tehnološki velikani. Z napredkom družbenih omrežij in digitalnih medijskih platform se odpira vse več izzivov zagotavljanja pravice dostopa do kakovostnih in preverjenih informacij. Ministrstvo skrbi za krepitev pregledne in avtonomne medijske krajine. Z ukrepi za zagotavljanje pluralnosti medijskega prostora omogoča dostopnost kakovostnih in raznovrstnih medijskih vsebin za vse prebivalce. Z razpisom sofinancira radijske in televizijske programe posebnega pomena, ki zagotavljajo vsebine za lokalna okolja oziroma druge ciljne skupine. Razvija medijsko pismenost. Posebne podpore sta deležna ustvarjanje in razširjanje programskih vsebin za gluhe in naglušne ter slepe in slabovidne v njim prilagojenih tehnikah. Prečnost področja medijev se kaže v informiranju in refleksiji o drugih področjih kulture.

Na področju medijev sta nosilca javne službe RTV Slovenija, katere ključni finančni vir je neodvisen in se zagotavlja s posebnim prispevkom, in Slovenska tiskovna agencija. Javni mediji pod enakimi pogoji zagotavljajo kakovostne informativne, izobraževalne in zabavne vsebine, zato so prepoznani kot javna dobrina, ki jo je treba sistemsko financirati ter tako poskrbeti za njeno finančno in uredniško avtonomijo. Lastniki drugih medijev so raznovrstni, pretežno gospodarske družbe, ki nastopajo na trgu. V manjšem delu so izdajatelji nevladne organizacije. Koncentracija lastništva je zakonsko zamejena. Novinarji so združeni v stanovska združenja, številni so samozaposleni, pri čemer nekateri delujejo kot samostojni novinarji. Stanovska društva razvijajo njihove poklicne standarde. Področje nadzira Inšpektorat Republike Slovenije za kulturo in medije. Trg elektronskih komunikacij in AV medijskih storitev ureja in nadzoruje Agencija za komunikacijska omrežja in storitve Republike Slovenije, ki je neodvisen nacionalni regulator.⁴⁵ Glavni vir prihodkov v medijski panogi je z izjemo javne RTV oglaševanje. Bruto vrednost oglaševanja na medijskem trgu je v letu 2022 znašala nekaj več kot 1,2 milijarde evrov (dejanska vrednost je bila zaradi popustov in drugih značilnosti medijskega zakupa precej nižja), od česar so 84 odstotkov vseh oglasov pridobile televizije, sledili so tisk s 6 odstotki, digitalni mediji s 4 odstotki ter

⁴⁵ Področje medijev je urejeno z Zakonom o medijih, Zakonom o avdiovizualnih medijskih storitvah, Zakonom o Radioteleviziji Slovenija in Zakonom o Slovenski tiskovni agenciji. Področje ureja tudi več podzakonskih aktov.

zunanje oglaševanje in radio s po 3 odstotki.⁴⁶ Porazdelitev oglaševanja je pomembna za rezultate Monitorja medijskega pluralizma, ki kaže, da je tveganje v Sloveniji naraslo s 50 odstotkov leta 2016 na 76 odstotkov leta 2022. Kazalnik politične neodvisnosti se je v merjenem obdobju nekoliko izboljšal, kazalnik družbene vključenosti pa je stagniral. Kazalnik splošne zaščite medijev kaže nazadovanje, saj se je v obdobju meritev tveganje dvignilo s 33 na 44 odstotkov, kar dodatno negativno vpliva na pravico javnosti do obveščenosti. Ministrstvo za uresničevanje pravice do javnega obveščanja in obveščenosti s preverjenimi in verodostojnimi informacijami izvaja redni letni projektni razpis za sofinanciranje programskih vsebin medijev, na katerem je med letoma 2012 in 2022 podprlo 641 medijskih projektov in podelilo 23 milijonov evrov.

Na področju medijev in novinarstva, vključno z javnim medijskim servisom, si bo ministrstvo še naprej prizadevalo za vzpostavitev ustreznih razmer za njihovo delovanje ter preglednost lastniških koncentracij. Eden ključnih ciljev je posodabljanje opredelitve medijev in določitev dopustnega obsega državnega poseganja na področje. Cilj je oblikovati mehanizme za preglednost medijskega lastništva in preprečevanje škodljivih vplivov koncentracije medijskih, oglaševalskih in elektronskih komunikacijskih trgov. Ministrstvo bo osvežilo sistem sofinanciranja medijskih projektov, ki zagotavljajo vsebine v širšem javnem interesu ali tržno manj zanimive vsebine, kot so vsebine javnih, lokalnih in neprofitnih medijev ter medijev, ki nagovarjajo druge javnosti. Podpiralo bo inovativne medijske in novinarske projekte. Krepilo bo zaupanje javnosti v medije in spodbujalo pogoje za neodvisno novinarstvo. Podpiralo bo krepitev medijske in informacijske pismenosti vseh družbenih skupin, s posebnim poudarkom na socialno manj privilegiranih.

Oblikovanje

Razumevanje področja oblikovanja je široko, saj gre po eni strani za zvrstno razvejeno, na proizvod vezano prakso, ki med drugim obsega umetno obrt, unikatno, grafično in industrijsko oblikovanje ter vizualne komunikacije, po drugi strani pa za proces razmišljanja, ki je uporaben v več kontekstih. Zaradi transdisciplinarnosti in razvojne naravnosti se področje enoznačni opredelitvi izogiba, kljub tržni naravnosti panoge pa so ob ekonomskih učinkih vse bolj v ospredju družbeni in okoljski učinki oblikovanja.

Na področju deluje javni zavod. Večina ustvarjalcev deluje prek sistema samozaposlitve, številni so registrirani kot samozaposleni v kulturi, pogosto je združevanje v zadrage pod skupno blagovno znamko. Aktivnosti oblikovalcev so v podpornem okolju deloma sofinancirane z javnimi sredstvi, zlasti pa ti deležniki nastopajo na trgu.⁴⁷ Število aktivnih podjetij na področju oblikovanja se v zadnjih letih giblje med 600 in 800. Leta 2017 je panoga zaposlovala 400 delavcev, prihodek od prodaje pa se je povečal s slabih 31 milijonov evrov leta 2008 na 46 milijonov leta 2017.⁴⁸ Ministrstvo je leta 2012 v okviru večletnega projektnega in programskega razpisa za področje namenilo slabih 47.000 evrov, deset let pozneje pa približno 159.000 evrov. Muzej za arhitekturo in oblikovanje je leta 2012 prejel približno 733.000 evrov, leta 2022 pa 2,2 milijona evrov. Leta 2022 je bilo registriranih 336 samozaposlenih v kulturi s področja oblikovanja.

⁴⁶ European University Institute: Monitoring Media Pluralism in the Digital Era (San Domenico di Fiesole, 2022), pridobljeno 10. oktobra 2023, SLOVENIA - RESULTS - MPM 2022 - CMPF (eui.eu).

⁴⁷ Področje oblikovanja nima nacionalnega strateškega dokumenta.

⁴⁸ Nika Murovec, Damjan Kavaš, Sonja Uršič, *Analiza panoge oblikovanje v Sloveniji (Ljubljana, 2022)*, str. 33.

Ministrstvo bo s podpornimi mehanizmi gradilo spodbudno okolje za široko uporabo oblikovanja v drugih resorjih, predvsem z ozaveščanjem o vlogi in učinkih oblikovalskega dela. Spodbujalo bo izboljšanje kompetenc za izvozno usmerjeno oblikovanje ter nasploh promoviralo vlogo oblikovanja v družbi, vključno s podporo kulturno-umetnostnim projektom vizualne pismenosti.

Slovenski jezik in jezikovna politika

Osrednji cilj jezikovne politike je razvijanje jezikovnih zmožnosti prebivalcev Republike Slovenije v slovenskem jeziku, ob tem pa spodbujanje znanja drugih jezikov. Slovenski jezik ima prevladujočo vlogo v uradnem in javnem življenju, upoštevajoč jezikovno politiko javne in uradne rabe italijanskega ali madžarskega jezika na območjih, na katerih živita avtohtoni narodni skupnosti. Država zagotavlja podporo sporazumevanju in obveščanju v slovenskem znakovnem jeziku in romskem jeziku. Jezikovna politika upošteva ohranjanje narečij. Področje ima raznovrstne cilje, ki se povezujejo z vzgojo in izobraževanjem ter visokim šolstvom in znanostjo. Kultura ima v okviru slovenskega jezika in jezikovne politike pomembno vlogo, saj se z jezikom posredno ukvarja več področij. Ministrstvo se zavzema za ustrezno javno rabo slovenščine.

Glavni nosilci jezikovne politike so državni organi in nosilci javnih pooblastil, katerih dejavnost je najbolj povezana z jezikovnopoličnimi vprašanji, k njenemu uresničevanju pa prispevajo tudi različne kulturne institucije. Narodna in univerzitetna knjižnica skrbi za zbiranje, obdelavo in dostopnost vseh publikacij v slovenskem jeziku, JAK skrbi za razvoj in spodbujanje knjižne verige v slovenskem jeziku, RTV Slovenija pa med drugim za dostopnost vsebin v slovenskem znakovnem jeziku, dostopnost programov v slovenščini v zamejstvu ter vsebine za različne manjšinske skupnosti.⁴⁹ V letu 2012 je bilo digitaliziranih 127 enot besedilne dediščine, leta 2022 pa 109. Sofinanciranih projektov za promocijo in razvoj slovenščine je bilo leta 2012 17, leta 2022 pa 20. Leta 2018 je Inšpektorat Republike Slovenije za kulturo in medije izdal šest odločb zaradi kršitev javne rabe slovenščine, leta 2022 pa osem.

Ministrstvo si bo še naprej prizadevalo za pravice govorcev slovenščine kot enega od uradnih jezikov EU v poslovanju z institucijami EU. Ozaveščalo bo o pomenu in vlogi slovenščine v vsakdanjem življenju. Na področju jezikovne opremljenosti bo spodbujalo digitalizacijo, gradnjo, posodabljanje in vzdrževanje temeljnih jezikovnih tehnologij za slovenščino ter podpiralo prost dostop do jezikovnih virov in priročnikov. Sistematično bo skrbelo za prisotnost slovenščine v digitalnem okolju. Za krepitev slovenščine v znanosti bo spodbujalo kakovostno objavlanje v slovenskem jeziku in nastajanje kakovostnih terminoloških virov.

Transdisciplinarno področje

Uvedba novega transdisciplinarnega področja sledi potrebam na terenu, kjer je sodobna umetniška produkcija vse bolj fluidna in prehaja posamezne opredelitve, ustvarjalci pa pogosto posegajo po različnih, med seboj prepletenih izraznih oblikah. Transdisciplinarno področje ni le seštevek posameznih zvrsti, temveč njihova spojitve, ki je kombinirana z

⁴⁹ Področje urejata Zakon o javni rabi slovenščine in Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025.

družbenokritično noto in vpeljavo vključujočih skupnostnih praks in inovacij. Gre za področje, ki v svojem umetniškem izrazu izrazito preči posamezna področja umetnosti in metodologijo črpa iz drugih sektorjev, na primer znanosti, raziskovanja, inovacij, ekologije in drugega, ter tako prispeva k trajnosti, dobremu počutju in vključevalnosti družbe.

Področje nima vzpostavljenega lastnega javnega zavoda, vseeno pa nekatere transdisciplinarne prakse že potekajo znotraj obstoječih. Bolj izrazito se področje vzpostavlja v nevladnem sektorju in med samozaposlenimi v kulturi, kjer organizacije pogosto nimajo več prevladujočega žanrskega delovanja, zelo raznovrstne in hibridne so tudi prakse sodobnih umetnikov.

Uvedba transdisciplinarnega področja na ravni kulturne politike je poskus preseganja klasičnih razmejitev področij v umetnosti in omogočanja samoopredelitve izvajalcev. Področje se bo pilotno razvijalo v smeri spojitve zvrsti in medsektorskega povezovanja ter vključevanja različnih, tudi neumetniških skupnosti, institucij in drugih organizacijskih oblik. To zajema tako kuratorstvo kot spremembo organizacijske kulture.

Uprizoritvene umetnosti

Področje uprizoritvenih umetnosti vključuje različne prakse; od tradicionalnih gledaliških zvrsti, kot sta dramsko in lutkovno gledališče, do sodobnih, kot so postdramsko gledališče, fizično gledališče, ulično gledališče, sodobni cirkus, performans ter različne raziskovalne gledališke prakse in dramatika. Zvrsti, prakse in vsebine se vedno bolj prepletajo med seboj in z drugimi področji. Področje ima razvejeno mrežo uprizoritvenih prostorov v javnem in nevladnem sektorju. V mednarodno dogajanje je vpeto s festivali, gostovanji in *showcase* produkcijami. S sodelovanjem v mednarodnih projektih se je razvilo podporno okolje. Z vpeljavo novih spletnih portalov se krepi kritika. Razvejena je KUV, razvita je tudi nacionalna spletna platforma. V področje prištevamo tudi sodobni ples. V njem so se zaradi odsotnosti osrednje javne sodobno-plesne institucije v polju neodvisne kulture samoniklo razvili sodobni modeli produkcije, uprizarjanja, izobraževanja, kritike in teorije.

Področje ima razvit sistem trinajstih javnih zavodov, povezanih v mrežo profesionalnih gledališč, katerih produkcije večinoma temeljijo na abonmajskem programiranju. Njihovi ustanovitelji so država ali lokalne skupnosti, v mrežo spada tudi tržaško Slovensko stalno gledališče. Njihova dejavnost je ne glede na ustanoviteljstvo sofinancirana iz državnega proračuna. Prisoten je dinamičen nevladni sektor ter številni samozaposleni. Nevladne organizacije pridobivajo javna sredstva na državni, evropski in lokalni ravni. Na področju so prisotni profitni poslovni subjekti, ki za svoje delo praviloma ne prejemajo javnih sredstev. Deležniki se pogosto koprodukcijsko povezujejo. Gostovanja po Sloveniji temeljijo na kulturnih domovih in izmenjavah med gledališči. Poklicni gledališki ustvarjalci, kritiki in plesalci so združeni v stanovska društva. Na področju deluje zavod, ki izvaja javno službo varstva gledališke dediščine in zagotavlja okolje za znanstveno spremljanje področja. Uprizoritvena umetnost je razvejena tudi na polju ljubiteljstva v okviru JSKD. Ta v manjšem obsegu skrbi za dejavnosti historičnega plesa, pri folklori pozornost namenjajo vseživljenjskemu izobraževanju, pri sodobnem plesu pa so aktivni pri izobraževanju mladih in njihovih mentorjev. Na področju gledališkega in lutkarskega ljubiteljskega delovanja JSKD skrbi za ustvarjalnost vseh generacij, zlasti s prisotnostjo v šolah, organizira srečanja,

festivale, publikacije in izobraževanja.⁵⁰ Področje je prekarizirano, predvsem med sodobnimi plesalci, koreografi, kostumografi, scenografi, oblikovalci svetlobe in zvoka, kritiki in drugimi samozaposlenimi ustvarjalci in podpornimi delavci. Tarejo ga nezadostni infrastrukturni pogoji: od pomanjkanja vadbenih in uprizoritvenih prostorov na polju nevladne produkcije, predvsem sodobnega plesa in sodobnega cirkusa, do marsikje nezadostne in zastarele javne gledališke infrastrukture. Produkcija je na polju samozaposlenih in nevladnih organizacij pretežno centralizirana v večjih središčih. Leta 2012 je bilo na področju uprizoritvenih umetnosti v produkciji javnih zavodov, nevladnih producentov in samozaposlenih v kulturi, financiranih iz državnega proračuna, izvedenih 227 premiernih produkcij, od tega 97 v javnih zavodih in 130 v nevladnem sektorju. Leta 2022 jih je bilo izvedenih 237, od tega 85 v javnih zavodih in 152 v nevladnem sektorju. Leta 2012 si je javne nekomercialne prireditve na področju uprizoritvenih umetnosti ogledalo okoli 1,2 milijona obiskovalcev, od tega približno 752.000 v javnih zavodih in dobrih 400.000 v nevladnem sektorju. Deset let pozneje je bilo obiskovalcev približno 366.000, od tega dobrih 338.000 v javnih zavodih in okoli 27.000 v nevladnem sektorju. Še vedno so vidne posledice pandemije covid-19, ki še vedno niso povsem odpravljene. Leta 2012 je bilo v javnih zavodih na področju uprizoritvene umetnosti zaposlenih 695 oseb, od tega 218 igralcev, deset let pozneje pa skupno 675 oseb, od tega 221 igralcev.

Področje bo ministrstvo s posebnim poudarkom na sodobnem plesu razvijalo v smeri izboljšanja pogojev dela, zaradi česar bodo vsebine dostopnejše občinstvu, ustvarjalci pa bodo lahko delali kakovostno umetnost v boljših razmerah. Spodbujalo bo kakovostno produkcijo, decentralizirano postprodukcijo, nastanek in uprizorjanje novih dramskih besedil ter transdisciplinarno povezovanje. Skrbelo bo za izboljšanje infrastrukturnih pogojev, med drugim z obnovo osrednje nacionalne gledališke hiše ter ustanovitvijo decentraliziranega javnega zavoda za sodobni ples. Področje ima velik potencial za internacionalizacijo, znotraj katerega bo ministrstvo podpiralo razvoj trajnostnih praks. Razvijalo bo podporno okolje za gostovanja, izmenjave in rezidence. Krepilo bo KUV, kritiko in skupnostno naravnane projekte.

Vizualne umetnosti

Področje obsega zvrsti, ki jih družijo raziskovanje podobe in prostora ter njunih transformacij z različnimi postopki in tehnikami. Sem spadajo tradicionalne zvrsti, kot sta slikarstvo in kiparstvo, ter sodobne ustvarjalne in raziskovalne prakse. Sodobna vizualna umetnost uporablja izrazna sredstva in postopke, sorodne drugim področjem umetnosti, ter se z njimi povezuje in soustvarja celostna umetniška dela. Področje ima razvito podporno okolje, v katerem deležniki z dejavnostmi, kot so predavanja, delavnice in simpoziji, sooblikujejo umetnostni diskurz. V mednarodno sodelovanje je področje vpeto z rezidenčnimi gostovanji ter udeležbo na bienalih in sejmih. Umetnostni trg sicer obstaja, a ni sistematično razvit do te mere, da bi lahko samostojno podpiral umetnike, še posebej pri preboju v mednarodni prostor.

Specifika področja je, da se v okviru delovanja javnih zavodov močno prepleta s področjem kulturne dediščine, saj galerije večinoma delujejo kot muzeji. V tem smislu za vizualno umetnost skrbijo številni javni zavodi, ki jih je ustanovila država ali občina. Za področje je

⁵⁰ Področje nima posebnih zakonov, ima pa nekatere podzakonske akte, na primer Pravilnik o merilih za doseganje naziva prvak in vrhunski glasbenik ter nastajajočo Razvojno strategijo za sodobni ples.

pomemben status samozaposlenega v kulturi, saj v okviru javnih zavodov niso predvidene zaposlitve vizualnih umetnikov. Velik pomen imajo nevladne organizacije, ki v različnih razstaviščih sodobne umetnosti izvajajo projekte in programe, med katerimi so nekateri sofinancirani z javnimi sredstvi. Na področju galeristike delujejo tudi zasebniki. Ustvarjalce združujejo stanovska društva. Razvita je ljubiteljska dejavnost, ki jo JSKD organizacijsko podpira s prirejanjem razstav in izobraževanj. Ker področje temelji na delu samozaposlenih, ki nimajo veliko drugih zaposlitvenih priložnosti, je eno bolj prekariziranih z nizkimi prihodki ustvarjalcev. Pereč je generacijski vidik prekarnosti, ki v težavnejši položaj postavlja tiste, ki v sektor vstopajo, in tiste, ki so tik pred upokojitvijo. V letu 2012 je bilo na programskem razpisu podprtih deset izvajalcev iz nevladnega sektorja, na večletnem projektnem razpisu pa 19 v skupni višini dobrih 700.000 tisoč evrov. Deset let pozneje je bilo v sklopu programskega razpisa financiranih sedem izvajalcev iz nevladnega sektorja, na večletnem pa 11. Sredstva na teh razpisih so se v desetih letih zvišala na dobrih 830.000 evrov. Število samozaposlenih na področju se je od leta 2012 do leta 2022 povečalo z 245 na 506. Povprečna razstavnina v letu 2022 je znašala 441 evrov.⁵¹

Ključni cilj na področju vizualnih umetnosti je zagotavljanje ustreznih možnosti za ustvarjanje izstopajočih in inovativnih umetniških praks ter izboljšanje pogojev za dostojno delo prekarnih ustvarjalcev, vključno s povečanjem števila podeljenih delovnih štipendij in zvišanjem razstavnin. Ministrstvo bo na področju gradilo sistemski okvir za internacionalizacijo in podporne mehanizme. V sklopu digitalizacije in KUV želi povezati deležnike pri skupnih promocijskih prizadevanjih. Področje bo krepilo z bolj operativnim zagotavljanjem umetniškega deleža v javnih investicijskih projektih. Vzpostavilo bo pogoje za področno umetnostno kritiko.

5. Deležniki

Javni interes v kulturi uresničujejo država (Vlada Republike Slovenije, Državni zbor Republike Slovenije in ministrstva) ter lokalne skupnosti. Za izvajanje določenih nalog je vlada ustanovila in pooblastila dve agenciji (za knjigo in film) ter sklad (za področje ljubiteljskih kulturnih dejavnosti).

Javni interes v kulturi v skladu z ZUJIK izvajajo različni deležniki.⁵² Javno službo opravljajo javni zavodi, z javnimi razpisi in pozivi za projekte in programe pa nevladne organizacije, samozaposleni v kulturi, gospodarske družbe in drugi.⁵³ Za izvajanje javnega interesa v kulturi med ključne deležnike po pravni obliki spadajo javni zavodi, nevladne organizacije, gospodarske družbe in samozaposleni v kulturi ter samostojni novinarji. Specifika kulture je izvajanje javnega interesa v dveh načinih dela: poklicnem in ljubiteljskem. Posledično deležnike delimo tudi na ljubitelje in poklicne delavce v kulturi. Ne glede na različna formalna statusa se ravni v ustvarjalnih procesih pogosto prepletata. V ReNPK 24–31 je prvič kot deležnik uvrščeno občinstvo. Kako posamezni ukrepi vplivajo in razvijajo sektorje, je natančneje opredeljeno v Akcijskem načrtu.

⁵¹ Posebnega zakona področje vizualne umetnosti nima, med pomembnejšimi določili pa je v ZUJIK opredeljeni umetniški delež v javnih investicijskih projektih.

⁵² ZUJIK, 25. in 26. člen.

⁵³ ZUJIK, poglavji 1.1.2 in 1.2.

Javni zavodi

Javni zavodi izvajajo svoje dejavnosti na način javne službe na področju kulture ter skrbijo za trajno in nemoteno zagotavljanje javnih kulturnih dobrin. Delujejo na državni, regionalni, medobčinski in lokalni ravni. Splošni okvir delovanja javnih zavodov določata Zakon o zavodih in ZUJK. Nekatere posebnosti urejajo drugi področni zakoni, na primer ZVKD-1, in izvedbeni predpisi. V kontekstu zagotavljanja avtonomije in uresničevanja javnega interesa bo ministrstvo skrbelo za dosledno upoštevanje strokovnih odločitev pri delovanju javnih zavodov in imenovanjih na vodstvene pozicije v javnih zavodih, katerih ustanoviteljica je država. Ker so javni zavodi eni ključnih zaposlovalcev, bo posebno pozornost namenilo urejanju delovnih pogojev, vključno z vzdrževanjem delovnih prostorov. Skupaj z javnimi zavodi si bo prizadevalo za optimalno uresničitev programskih enot, pri čemer bo imela kakovost prednost pred številčnostjo. Z ustrezno prenovo zakonodaje bo omogočilo večjo povezanost med deležniki, krepitev podpornega okolja in možnost mednarodnih povezovanj. Nadgrajevalo bo pogoje za njihovo kakovostno ohranjanje, ustvarjanje ter posredovanje kulture in umetnosti.

Nevladne organizacije

Nevladne organizacije so pomemben del kulturnega ekosistema. Sektor je močno razvit na poklicni in ljubiteljski ravni, na zagovorniški ravni delujejo vsebinske mreže, na poklicni pa stanovska združenja. Nevladne organizacije v skladu z določili Zakona o nevladnih organizacijah delujejo nepridobitno in neodvisno od drugih subjektov. V kulturi te organizacije niso samo nadomestek za področja, na katerih javna služba ni vzpostavljena, pač pa so zaradi načina delovanja razvile inovativne in kakovostne načine produkcije in delovanja, kar jih umešča med enakovredne deležnike in nosilce javnega interesa v kulturi. Zato bo ministrstvo sektor podpiralo z vrsto ukrepov, ki bodo krepili njihovo dejavnost. Z razpisi za večletno financiranje bo zagotavljalo stabilne pogoje dela. Spodbujalo bo zaposlovanje, krepilo podporno okolje in sodelovanje z drugimi deležniki, jih razbremenjevalo administrativnih bremen in urejalo infrastrukturne pogoje. Podpiralo bo njihovo vključevanje v medsektorske in zagovorniške aktivnosti.

Samozaposleni v kulturi in samostojni novinarji

Delovanje samozaposlenih v kulturi ministrstvo podpira z različnimi oblikami spodbud, na primer s pravico do plačila prispevkov za socialno varnost, štipendijsko politiko, sofinanciranjem produkcije in podobno. Kljub temu med njimi vladata prekarnost in revščina. Samozaposleni v kulturi so pomemben deležnik v kulturnem sistemu, saj so pogosto njegova temeljna produkcijska celica. Javni zavodi in nevladne organizacije z njihovim vključevanjem v svoje produkcijske modele krepijo raznolikost umetniških in produkcijskih izrazov. Samostojni novinarji so pomemben del kakovostnega novinarstva. Sektor bo ministrstvo razvijalo predvsem v smeri zagotavljanja delavskih pravic in odpravljanja prekarnosti s kolektivnim urejanjem delavskih pravic in uvedbo karijerne dinamike. Krepilo bo podporne mehanizme.

Gospodarske družbe

Nekatera področja kulture (film, knjiga, mediji, arhitektura in drugo) so se oblikovala s subvencioniranjem kulturne produkcije subjektom, ki nastopajo na trgu. V teh primerih so gospodarske družbe v omejenem obsegu prepoznane kot izvajalke javnega interesa. Za te dele kulturnega sistema bo ministrstvo še naprej vzpostavljalo pogoje za kakovostno produkcijo in zaposlovanje ter naslavljanje potreb posameznih področij.

Občine

V skladu z ZUJIK občine sprejemajo lokalne programe za kulturo, v katerih glede na nacionalne smernice in lokalne potrebe opredeljujejo svoje strateške razvojne načrte na področju kulture. V kulturni ekosistem se umeščajo s podporo izvajalcem, skrbijo za ustvarjanje pogojev za dostopnost, ohranjanje in posredovanje kulturnih vsebin in dediščine ter so tvorni partner ministrstva pri oblikovanju kulturnih politik.

Posamezniki

V sektor se na različnih ravneh vključujejo tudi posamezniki, ki so na primer lastniki ali upravljavci kulturne dediščine ali nosilci nesnovne kulturne dediščine. Kulturne spomenike so njihovi lastniki dolžni na podlagi varstvenih režimov ohranjati v nespremenjenem stanju oziroma v nekaterih primerih ob pomoči države. Preživetje nesnovne dediščine je odvisno od skupnosti in posameznikov, ki svoje prakse, predstavitve, izraze, znanja in veščine poustvarjajo v odzivu na svoje okolje ter v sozvočju z naravo in kulturo, država pa mora te dejavnosti ustrezno podpirati.

Ljubiteljska kultura

V ljubiteljske dejavnosti je vključenih več kot 110.000 članov iz 6000 kulturnih društev in sekcij. Letno organizirajo več kot 25.000 kulturnih dogodkov. Spodbujanje ljubiteljskih kulturnih dejavnosti je podrobneje urejeno z Zakonom o Javnem skladu republike Slovenije za kulturne dejavnosti. JSKD organizacijsko in strokovno podpira ljubiteljsko dejavnost. Deluje prek mreže 59 območnih izpostav, ki sodelujejo pri izvajanju projektov ljubiteljskih kulturnih društev na različnih področjih kulture. V ljubiteljski kulturi delujejo posamezniki in nevladne organizacije. Ljubiteljski ustvarjalci se s svojim udejstvovanjem praviloma ne preživljajo, saj je ključni motiv za njihovo delovanje vrsta pozitivnih učinkov na vsakdanje življenje, od večje socialne vključenosti do zdravja in dobrega počutja. Razvijajo kakovostne programe in medgeneracijske izobraževalne module. Ljubiteljska kultura je izjemnega pomena z vidika KUV in razvoja občinstva ter dostopnosti, saj je močno razvejena. ReNPK 24–31 si prizadeva za bolj sistematično vpetost ljubiteljskih dejavnosti v procese izboljševanja kakovosti življenja z vključevanjem v različne programe drugih resorjev, kot so sociala, dolgotrajna oskrba, zdravje in turizem. Stremi k nadgradnji statističnega spremljanja ljubiteljskega ustvarjanja, ki bo podlaga za nadaljnje ukrepe, tako v smeri spremembe organizacijske strukture kot delovanja celotnega sektorja. Cilj ostaja kontinuirano zagotavljanje ustreznih pogojev za kakovostno produkcijo.

Poklicni delavci v kulturi

V dejavnostih v sektorju kulture je po podatkih Ankete o delovni sili v Sloveniji v letu 2022 delalo 46.000 posameznikov ali 4,6 odstotka vseh delovno aktivnih. Odstotek se sicer v zadnjih letih znižuje. Med dejavnostmi prihaja do razkoraka v dohodkih. Najvišje povprečne plače so v dejavnosti računalniških iger, kjer je bila povprečna neto plača v letu 2022 1.700 evrov. Najnižje povprečje je bilo doseženo pri fotografski dejavnosti, kjer je bila povprečna neto plača 870 evrov. Dejavnosti iz umetnosti so imele povprečno plačo 1.009 evrov, pri umetniškem uprizarjanju pa 1.429 evrov.

Poklicni delavci v kulturi so temelj za izvrševanje poslanstva kulture. Ključni cilj za to skupino deležnikov je zagotavljati ustrezne delovne pogoje, med katerimi je bistveno pošteno plačilo.

Vsi delavci morajo imeti zagotovljene delavske pravice ter varno in dostojanstveno delovno okolje.

Občinstvo

Na občinstva osredinjena kulturna politika v središče svojega premišljevanja postavlja vprašanje aktivne participacije in dostopnosti kulture. Participativni pristop v kulturi je temelj vključenosti prebivalcev v družbeno življenje. Ukrepi, ki so osredinjeni na občinstvo, tega razvijajo, ozaveščajo o pomenu kulture, mu omogočajo široko dostopnost kulture, predvsem pa so zasnovani iz konkretnih potreb in perspektive občanov. Kulturne politike so tako bolj vključujoče, demokratične in imajo v mislih končnega uporabnika. Občinstva s tem prehajajo v aktivnega sooblikovalca kulturne politike.

6. Prečne politike

ReNPK 24–31 opredeljuje deset prebojnih prečnih politik, ki jih bo ministrstvo z ukrepi v Akcijskem načrtu preneslo na posamezna področja kulture. Z njimi bo kulturo umestilo v središče prizadevanj za trajnostno, ustvarjalno in solidarno družbo. Prečne politike so sklopi obstoječih politik, ki prečijo vsa področja kulture in jih je mogoče povezati z več strateškimi cilji, hkrati pa so pogosto vezane na politike, ki jih pokrivajo drugi resorji. Prečne politike prispevajo k uresničitvi posameznih ciljev ReNPK 24–31.

Krepitev zmogljivosti in podpornega okolja

Eden od osnovnih pogojev za trajnostno, vzdržno in odporno kulturo je močno podporno okolje, v katerem imajo posamezniki, s tem pa tudi organizacije, v katerih delujejo, okrepljene zmožnosti za kakovostno delo in doseganje individualnih, organizacijskih in strateških ciljev.⁵⁴ S to prečno politiko bo ministrstvo krepilo podpora in vsebinska znanja delavcev v kulturi. Podporna znanja niso neposredno usmerjena v ustvarjanje, temveč ustvarjanje omogočajo, vsebinska znanja pa krepijo kulturno-umetniški proces. Ministrstvo bo skrbelo za visoko informiranost deležnikov v kulturi o tem, na kakšne načine lahko razrešujejo izzive za doseganje svojih ciljev. Prizadevalo si bo za opolnomočene deležnike, ki bodo opremljeni z znanjem za soočanje z zakonodajnimi ovirami, ter bo sistematično urejalo zagovorništvo in strukturiran dialog s civilno družbo in drugimi deležniki. Skrbelo bo za razmere, v katerih bodo deležniki dobro mrežno povezani v okolje, v katerem imajo ustrezne materialne, infrastrukturne in druge pogoje za kakovostno delo v kulturi. Decentralizirano podporno okolje bo ministrstvo vzpostavljalo po celotnem ozemlju Republike Slovenije.

KUV in razvoj občanov

Za spodbujanje kulture se je treba občinstvu aktivno posvečati, ga informirati, ozaveščati in vključevati. Slednje je ključni dejavnik pri zagotavljanju demokratičnosti kulturnih institucij ter omogoča polno vključevanje različnih skupnosti v ustvarjalne procese in refleksije. Deloma je razvoj občinstva tesno povezan s KUV. Ministrstvo bo zagotavljalo dostopnost kakovostne KUV kot temeljne pravice posameznika. Sistematično spodbujanje KUV, ki jo ministrstvo kot del javnega interesa v kulturi v sodelovanju z drugimi resorji sooblikuje kot vseživljenjski proces, je pomembno za krepitev zavesti o pomenu kulture in umetnosti ter s tem za

⁵⁴ Ustvarjanje takšnega okolja je eden od ciljev MKRRI, ki si prizadeva ustvariti razmere, v katerih se bodo lahko kulture razvijale in medsebojno bogatile.

celosten razvoj posameznika in družbe. Ministrstvo si bo prizadevalo za povezovanje deležnikov, ki izvajajo kakovostne kulturne vsebine, z vzgojno-izobraževalnimi zavodi. Hkrati bo razvijalo pogoje za ustvarjanje kulturnih vsebin kot dopolnjujočega dela kulturnih programov in projektov v okviru vseživljenjskega učenja. KUV se umešča na presečišča z drugimi resorji, še posebej vzgojo in izobraževanjem, socialo, zdravjem, družino, mladino in okoljem.⁵⁵ Prečna politika je usmerjena v skrb za prepoznavnost in promocijo pomena KUV v celotnem vzgojno-izobraževalnem sistemu in družbi ter zagotavljanje informacij in razpršene dostopnosti vseh področij KUV po vsej državi, s posebnim poudarkom na otrocih in mladini. Tem je treba v okviru formalnega in neformalnega izobraževanja omogočiti spoznavanje različnih področij kulture z vidikov sprejemanja, raziskovanja in ustvarjanja. Velik poudarek bo namenjen dodatnemu usposabljanju strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju, kulturi in širši strokovni javnosti. Ministrstvo bo razvijalo infrastrukturno informacijsko podporo za kakovostno ponudbo KUV profesionalnih kulturnih ustanov in kulturnih delavcev na državni in lokalni ravni ter širjenje drugih podpornih okolij. Velik poudarek bo še naprej na izgradnji celostne mreže KUV kot osrednjega usmerjevalca za krepitev politik KUV, v katero so vključeni ključni deležniki na državni in lokalni ravni.

Dostopnost kulture

Dostopnost zajema geografske in finančne vidike, dotika pa se tudi odprtosti medijskega in digitalnega prostora, zmožnosti participacije in sodelovanja ter omogočanja enakopravnega dostopa do kulturnih vsebin za ljudi z različnimi oviranostmi v skladu z Akcijskim programom za invalide 2022–2030. Ministrstvo bo vzpostavljalo pogoje za vključevanje oseb z oviranostmi v kulturno-umetniško ustvarjanje na ljubiteljski in poklicni ravni. Skrbelo bo za pluralno medijsko krajino in za razpršeno dostopnost do kakovostnih informacij. V digitalnem okolju si bo prizadevalo povečati dostopnost do javnih storitev na področju kulture.

Internacionalizacija

Kultura je pomembna osnova mednarodnih odnosov in prispeva h krepitvi mednarodnega sožitja, strpnosti in miru. Takšno razumevanje kulturne politike je močno prisotno tudi v MKRKI. V sklopu prečne politike si bo ministrstvo prizadevalo za umeščanje kulture v mednarodne tokove in za prispevek kulture k medkulturni strpnosti. Bistvene usmeritve te prečne politike so kultura dialoga, prizadevanje za sobivanje različnih skupnosti ter zavzemanje za vsestransko medkulturno izmenjavo.

Novi modeli upravljanja v kulturi

Kultura se sooča z vse več kriznimi stanji, pritiski na svojo avtonomijo v luči rastočih nedemokratičnih politik in je eden najbolj prekariziranih sektorjev v državi. Številni organizacijski modeli so zastareli in ne ustrezajo uresničevanju sodobnih vsebinskih usmeritev. Zato je treba v določenem delu spremeniti notranjo organizacijsko kulturo, da bo lahko sektor z novimi modeli upravljanja odločneje sodeloval pri gradnji solidarne in povezane družbe. Cilj prečne politike je krepitev participativnih oblik delovanja, vključevanje različnih skupnosti v organizacije oziroma projekte, prehod na digitalne storitve in uveljavljanje novih trajnostnih praks. Ministrstvo bo raziskalo tudi možnosti vpeljav

⁵⁵ Cilji in ukrepi na področju KUV, ki so pripravljene v sodelovanju z vzgojno-izobraževalnim resorjem in drugimi deležniki, sledijo aktualnim Unescovim smernicam za KUV ter drugim nacionalnim in mednarodnim usmeritvam.

skupinskega vodenja organizacij in spodbujalo povezovanje različnih institucij in organizacijskih oblik v čezsektorska partnerstva.

Pogoji dela in zagotavljanje enakih možnosti

Dobri pogoji dela so osnova za doseganje temeljnih strateških ciljev ReNPK 24–31, zato si bo ministrstvo prizadevalo za zagotavljanje delavskih pravic na področju kulture. Za dobre pogoje dela si mora resor kulture prizadevati tako v javnem in nevladnem sektorju kot za delavce, ki delujejo v prekarnih oblikah dela. V sklopu cilja si bo ministrstvo prizadevalo za odpravljanje vseh oblik diskriminacije v kulturi in zagotavljanje enakih možnosti spolov. Najpomembnejša vodila te prečne politike so delavska solidarnost, enakopravnost, socialna pravičnost, odpravljanje diskriminacije in strpnost. Odpravljanje prekarnosti je eden bistvenih ciljev. Posebna pozornost bo namenjena preprečevanju spolnega nadlegovanja in mobinga.

Digitalizacija

Velik potencial za razmah kulture ima digitalizacija. Ukrepi znotraj te prečne politike se navezujejo na Evropsko deklaracijo o digitalnih pravicah in načelih za digitalno desetletje in nacionalno strategijo Digitalna Slovenija 2030. Digitalna preobrazba bo v kulturi prispevala k pravični in vključujoči družbi. Dostopnost kulturnih vsebin bodo deležniki spodbujali z izgradnjo digitalnih platform, razvoj občinstva z nadgradnjo digitalnih orodij, e-učenju se bodo posvečali v sklopu KUV, hkrati pa si bo ministrstvo prizadevalo za boljšo digitalizirano analitiko, s katero se lahko kulturni sektor odziva na potrebe in izzive ter ustrezno in v realnem času prilagaja svoje storitve. Med ključnimi cilji prečne politike so krepitev pametne specializacije, pravična raba umetne inteligence in gradnja orodij za soočanje z novimi tehnologijami in tehnološkimi fenomeni, pametno družbo in virtualnimi svetovi. Ministrstvo bo podpiralo krepitev digitalne dostopnosti kulturne dediščine in arhivskih materialov, sprotno in dinamično informiranje o kulturnih vsebinah in prenos ključnih javnih storitev s področja kulture v digitalno okolje. V sodelovanju z drugimi resorji bo zagotavljalo tudi podporo izobraževalnim dejavnostim in dejavnostim KUV na področju digitalizacije v kulturi.

Zeleni prehod znotraj kulture

Kultura k trajnosti, boju proti podnebnim spremembam in zelenemu prehodu prispeva kot področje, ki reflektira, jo ocenjuje ter se nanjo odziva, hkrati pa lahko s pozitivnim zgledom ozavešča in se vzpostavlja kot primer dobre prakse. Deležniki v kulturi lahko s sledenjem načelom Evropskega zelenega dogovora bistveno pripomorejo k družbenemu razumevanju nujnosti prilagajanj trajnostnim izzivom in hitrejšemu zelenemu prehodu. Bistveni cilj te prečne politike je prispevek k podnebni nevtralnosti z optimizacijo ogljičnega odtisa kulturnih dejavnosti ter zeleno prenavo kulturne dediščine in javne kulturne infrastrukture ter njeno zaščito pred posledicami podnebnih sprememb. S trajnostno prenavo stavb kulturne dediščine se zmanjša poraba prostora, ki je lahko posledično v večji meri namenjen prehranski neodvisnosti, zmanjša se količina gradbenih odpadkov in emisij zaradi odvoza odpadkov in predelave, zmanjša se poraba energije zaradi proizvodnje novih materialov in dovoza na gradbišče, s tem pa se zmanjšajo tudi izpusti toplogrednih plinov. Vsebinsko je ta prečna politika usmerjena v vprašanja energetskega vpliva kulturne infrastrukture, energetske prenovne in samooskrbe ter spremembe organizacijske kulture in načinov izvajanja dejavnosti, predvsem večjih kulturnih dogodkov in festivalov v luči prizadevanj za podnebno nevtralnost.

Infrastruktura

ZUJIK opredeljuje ključne usmeritve na področju investicij v javno kulturno infrastrukturo. Javni interes na področju investicij v kulturne spomenike in v javno kulturno infrastrukturo vključuje zagotavljanje prostorskih oziroma materialnih pogojev za izvajanje kulturnih dejavnosti in izboljšanje dostopnosti do kulture. Javni interes države se uresničuje s podporo investicijam v kulturne spomenike v državni, občinski in zasebni lasti ter s podporo vlaganjem v kulturno infrastrukturo. V naslednjem desetletju si bo ministrstvo na področju investicij v javno kulturno infrastrukturo v skladu z načeli Evropskega zelenega dogovora prizadevalo za trajne, krožne in zelene obnove s skupnostnim pristopom in vključevanjem deležnikov. Ukrepi sledijo načelom polne izkoriščenosti javne kulturne infrastrukture za izvajanje kulturnih vsebin, dostopnosti infrastrukture nosilcem javnega interesa, geografske razpršenosti in s tem dostopnosti kulturnih vsebin. Podrobnejši seznam s predvidenimi investicijami je del Akcijskega načrta.

Kulturni in kreativni sektor

KKS je izrazito medsektorski in transdisciplinirani, saj preči različna področja (okolje, znanost, kulturno dediščino, turizem, gospodarstvo in drugo). Temelji na znanju in ustvarjalnosti, soustvarja blaginjo in je gibalno tehnoloških, netehnoloških in družbenih inovacij. Prispeva k inovativnim delovnim mestom, proizvodom, storitvam in procesom ter je vir ustvarjalnih idej in spodbuda za gospodarski in trajnostni razvoj. Njegove dejavnosti vključujejo spodbujanje, ustvarjanje, produciranje, razširjanje ter ohranjanje dobrin in storitev, ki temeljijo na ustvarjalnosti. Poleg javno podprtih dejavnosti zajema tudi dejavnosti, katerih prisotnost na trgu je znatna in ki so v manjši meri odvisne od javnih sredstev. V neprofitnem delu sektorja država ustvarja možnosti za pilotne aktivnosti, ki pogosto prerastejo v tržno uspešne programe. Ministrstvo področje razvija s krepitvijo podpornega okolja osrednje platforme za kreativnost, ki je prvi nacionalni razvojno-podjetniški spodbujevalnik za KKS. Ministrstvo bo KKS v okviru obstoječe platforme za kreativnost še naprej razvijalo s podpornim okoljem, ki lahko ob povezovanju z drugimi resorji omogoča razvoj novih izdelkov in storitev ter zagotovi dodatne zaposlitvene priložnosti za ustvarjalce v kulturi. Predvsem bo krepilo decentraliziran in medsektorski podporni ekosistem za razvoj KKS, razvijalo kompetence deležnikov ter skrbelo za spodbujanje okolja za internacionalizacijo.

7. Seznam kratic in virov

Seznam kratic

Agenda 2030: Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030

Akcijski načrt: Akcijski načrt 2024–2027 za Resolucijo o nacionalnem programu za kulturo 2024–2031

AV: avdiovizualno

EU: Evropska unija

JAK: Javna agencija za knjigo Republike Slovenije

JSKD: Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti

KKS: kulturni in kreativni sektor

KUV: kulturno-umetnostna vzgoja

Ministrstvo: Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije

MKRKI: Zakon o ratifikaciji konvencije o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov

NEAK: Nova evropska agenda za kulturo

ReNPK 24–31: spremembe Resolucije o nacionalnem programu za kulturo 2024–2031

RS: Republika Slovenija

RTV Slovenija: Radiotelevizija Slovenija

SFC: Slovenski filmski center, javna agencija Republike Slovenije

SFRJ: Socialistična federativna republika Jugoslavija

UNESCO: Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo

ZOIPub: Zakon o obveznem izvodu publikacij

ZUJIK: Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo

ZVKD-1: Zakon o varstvu kulturne dediščine

Seznam referenčnih zakonov, smernic, pravilnikov in strategij

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport: Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji 2021–2030 (2021),

<https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/SRI/Romi/Strategija-VIZ-Romov-2021-2030.pdf>.

Ministrstvo za javno upravo: Smernice za vključevanje javnosti v pripravo predpisov (2015),

https://www.stopbirokraciji.gov.si/fileadmin/user_upload/mju/Boljsi_predpisi/Vkljucevanje_javnosti/MJU-SMERNICE-FINAL_842015.pdf.

Ministrstvo za kulturo: Strategija kulturne dediščine 2020–2023 (2019),

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MK/DEDISCINA/STRAT_KD_2019.pdf.

Ministrstvo za kulturo: Pravilnik o merilih za doseganje naziva prvak in vrhunski glasbenik (2008) (Uradni list RS, št. 82/08),

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=MERI32>.

Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030 (2020),

<https://www.gov.si/novice/2020-01-15-nacionalna-strategija-za-razvoj-bralne-pismenosti-za-obdobje-2019-2030/>.

Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2023–2030 (2023) (Uradni list RS, št. 105/23-8772),

<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO132>.

Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025 (2021) (Uradni list RS, št. 94/21),

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO123>.

Resolucija o normativni dejavnosti (2009) (Uradni list RS, št. 95/09),

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5516>.

Resolucija o Strategiji prostorskega razvoja Slovenije 2050 (2023) (Uradni list RS, št. 199/21 in 18/23 – ZDU-1O), <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2023-01-2295/resolucija-o-strategiji-prostorskega-razvoja-slovenije-2050-respr50?h=Mestna%20ob%C4%8Dina%20Slovenj%20Gradec,%20poslovnik>.

Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko: Načrt za okrevanje in odpornost (2021), https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSOO/01_si-rrp_23-7-2021.pdf.

Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko: Dodatek k Načrtu za okrevanje in odpornost (2023), <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/nacrt-za-okrevanje-in-odpornost/dokumenti/>.

Ministrstvo za kohezijo in regionalni razvoj: Program evropske kohezijske politike v obdobju 2021–2027 v Sloveniji (2022), <https://evropskasredstva.si/app/uploads/2022/12/Program-evropske-kohezijske-politike-sprejeta-verzija-12.-12.-2022.pdf>.

Ministrstvo za kohezijo in regionalni razvoj: Strategija razvoja Slovenije 2030 (2017), https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKRR/Strategija-razvoja-Slovenije-2030/Strategija_razvoja_Slovenije_2030.pdf.

Splošna deklaracija človekovih pravic (Uradni list RS, št. 24/201), <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2018-02-0012>.

Statistični urad Republike Slovenije: Povprečne mesečne plače in indeksi povprečnih mesečnih plač pri pravnih osebah po dejavnostih [SKD 2008], Slovenija, mesečno, <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/0701011S.px>.

Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva (Uradni list RS, št. 42/17), <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED6619>.

Ustava Republike Slovenije, <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1>.

Vlada Republike Slovenije: Akcijski program za invalide 2022–2030 (2021), <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/akcijski-program-za-invalide/>.

Vlada Republike Slovenije: Strategija digitalne Slovenije 2030 (2023), <https://nio.gov.si/nio/asset/strategija+digitalna+slovenija+2030>.

Zakon o arhitekturni in inženirski dejavnosti (Uradni list RS, št. 61/17 in 133/22 – odl. US), <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7342>.

Zakon o avdiovizualnih medijskih storitvah (Uradni list RS, št. 87/11, 84/15 in 204/21), <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6225>.

Zakon o enotni ceni knjige (Uradni list RS, št. 11/14 in 152/20 – ZZUOOP), <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6798>.

Zakon o javnem skladu Republike Slovenije za kulturne dejavnosti (Uradni list RS, št. 29/10), <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5710>.

Zakon o Javni agenciji za knjigo Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 112/07, 40/12 – ZUJF in 63/13), <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5094>.

Zakon o javni rabi slovenščine (Uradni list RS, št. 86/04 in 8/10), <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3924>.

Zakon o knjižničarstvu (Uradni list RS, št. 87/01, 96/02 – ZUJIK in 92/15), <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO2442>.

Zakon o medijih (Uradni list RS, št. 110/06 – uradno prečiščeno besedilo, 36/08 – ZPOmK-1, 77/10 – ZSFCJA, 90/10 – odl. US, 87/11 – ZAvMS, 47/12, 47/15 – ZZSDT, 22/16, 39/16, 45/19 – odl. US, 67/19 – odl. US in 82/21), <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1608>.

Zakon o nevladnih organizacijah (Uradni list RS, št. 21/18), <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7129>.

Zakon o obveznem izvodu publikacij (Uradni list RS, št. 69/06 in 86/09), <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3606>.

Zakon o Prešernovi nagradi (Uradni list RS, št. 54/17), <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7618>.

Zakon o Radioteleviziji Slovenija (Uradni list RS, št. 96/05, 109/05 – ZDavP-1B, 105/06 – odl. US, 26/09 – ZIPRS0809-B, 9/14 in 163/22), <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4461>.

Zakon o ratifikaciji Konvencije o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 22/06),
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4926>.

Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (Uradni list RS, št. 33/07),
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4405>.

Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih (Uradni list RS, št. 65/94 in 71/17 – ZFO-1C),
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO899>.

Zakon o Slovenskem filmskem centru, javni agenciji Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 77/10, 40/12 – ZUJF, 19/14 – odl. US, 63/16 in 31/18),
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5960>.

Zakon o Slovenski tiskovni agenciji (Uradni list RS, št. 50/11 in 36/21),
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5868>.

Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (Uradni list RS, št. 20/11, 57/12, 46/16 in 18/23 – ZDU-1O),
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5801>.

Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Uradni list RS, št. 77/07 – uradno prečiščeno besedilo, 56/08, 4/10, 20/11, 111/13, 68/16, 61/17, 21/18 – ZNOrg, 3/22 – ZDeb in 105/22 – ZZNŠPP),
<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3370>.

Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (Uradni list RS, št. 30/06 in 51/14),
<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4284>.

Zakon o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 16/08, 123/08, 8/11 – ORZVKD39, 90/12, 111/13, 32/16, 21/18 – ZNOrg in 78/23 – ZUNPEOVE),
<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4144>.

Zakon o zagotavljanju sredstev za določene nujne programe Republike Slovenije v kulturi (Uradni list RS, št. 73/19),
<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7908>.

Zakon o zavodih (Uradni list RS, št. 12/91, 8/96, 36/00 – ZPDZC in 127/06 – ZJZP),
<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO10>.

Seznam referenčnih mednarodnih študij in strategij

Eurobarometer: Fake news and disinformation online (2018),
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2183>.

European University Institute (2023): Spremljanje medijskega pluralizma v digitalni dobi. Poročilo o državi: Slovenija (2022),
https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/75738/slovenija_results_mpm_2023_slovene_cmpf.pdf?sequence=3&isAllowed=y.

Eurostat: Culture statistics – cultural employment (2023),
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics_-_cultural_employment#Characteristics_of_cultural_employment_in_2022.

Evropska komisija: Evropski zeleni dogovor (2020), https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_sl.

Evropska komisija: Nova evropska agenda za kulturo (2018), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0267&from=EN>.

Evropska komisija: Novi evropski Bauhaus (2021), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0573>.

Evropska komisija: Val prenove za Evropo – ekologizacija stavb, ustvarjanje delovnih mest, izboljšanje življenj (2020), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:52020DC0662>.

European University Institute: Monitoring Media Pluralism in the Digital Era (San Domenico di Fiesole, 2022), pridobljeno 10. oktobra 2023, SLOVENIA - RESULTS - MPM 2022 - CMPF (eui.eu).

OZN: Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030 (2015), https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/razvojno-sodelovanje/publikacije/Agenda_za_trajnostni_razvoj_2030.pdf.

Svet Evrope: Evropska strategija kulturne dediščine za 21. stoletje (2017), https://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/strategija_21_svetevrope_2017-05-16.pdf.

Unesco: Konvencija o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov (2005), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:4554118>.

Unesco: Preoblikovanje politik za ustvarjalnost: kultura kot globalno javno dobro (2022), <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380474>.

Unesco: Seulski program: Cilji za razvoj kulturno-umetnostne vzgoje (2010), <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000190692>.

Unesco: Smernice kulturno-umetnostne vzgoje (2006), <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000384200>.

Unesco: Tematski kazalniki za kulturo v Agendi 2030 (2019), <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000371562>.

Uradni list Evropske unije: Evropska deklaracija o digitalnih pravicah in načelih za digitalno desetletje, Uradni list EU C 23/1 (2023), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32023C0123\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32023C0123(01)).

Uradni list Evropske unije: Listina Evropske unije o temeljnih pravicah (2012), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT>.

Uradni list Evropske unije: Pogodba o delovanju Evropske unije. Uradni list EU (2016), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=celex%3A12016ME%2FTXT>.

Uradni list Evropske unije: Priporočila Komisije o zagotavljanju zaščite, varnosti in opolnomočenja novinarjev in drugih medijskih delavcev v EU (2021), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021H1534>.

Uradni list Evropske unije: Resolucija sveta o delovnem načrtu EU za kulturo za obdobje 2023–2026 (2022), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:32022G1207\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:32022G1207(01)).

Uradni list Evropske unije: Sklep sveta o sklenitvi Konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah, v imenu Evropske skupnosti (2005), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=celex%3A32005D0370>.

Viri in literatura

Andraž Zorko in Katja Goričan: Odnos do kulture/udejstvovanje v kulturi (Ljubljana, 2017). Culture Action Europe in The Budapest Observatory: The Value And Values Of Culture (2018), https://cultureactioneurope.org/knowledge/the-value-and-values-of-culture/cae_the-value-and-values-of-culture_full_small/.

Daisy Fancourt in Saoirse Finn: What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review (Kobenhavn, 2019), <https://www.culturehealthandwellbeing.org.uk/sites/default/files/9789289054553-eng.pdf>.

Evropska komisija: Joint Statement on the International Day to End Impunity for Crimes against Journalists (2021),

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/statement_21_5665.

Mitja Hafner Fink, Marjan Hočevar, Darja Grošelj, Matjaž Uršič, Simona Zavratnik, Primož Medved (2019): Slovensko javno mnenje 2018/1: Ogledalo javnega mnenja, mednarodna raziskava Socialna omrežja in socialni viri (ISSP 2017), Vrednote prostora in okolja, Uporaba novih tehnologij/interneta. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov.

Nika Murovec, Damjan Kavaš, Sonja Uršič: Analiza panoge oblikovanje v Sloveniji (Ljubljana, 2022).

Nika Murovec, Damjan Kavaš, Sonja Uršič: Statistična analiza stanja kulturnega in kreativnega sektorja v Sloveniji 2008–2017 (Ljubljana, 2023).

Sara Whyatt: Free to create: artistic freedom in Europe (Strasbourg, 2023), str. 25, pridobljeno 9. oktobra 2023, <https://rm.coe.int/free-to-create-council-of-europe-report-on-the-freedom-of-artistic-exp/1680aa2dc0>.